

**VRIJWILLIGERSWERK EN INFORMELE
HULP IN ROTTERDAM 2007**

Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007

Projectnummer 07-2724

drs. P.A. de Graaf
Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Juli 2008

In opdracht van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Centrum voor Onderzoek en Statistiek
Goudsesingel 78, 3011 KD Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam
Telefoon: (010) 489 95 00
Fax: (010) 489 95 01
E-mail: info@cos.rotterdam.nl
Internet: <http://www.cos.rotterdam.nl>

Prijs: €15,00

Gegevens mogen worden overgenomen, mits met bronvermelding.

INHOUD

Voorwoord	5
Noten	6
Samenvatting en conclusies	7
1. Omvang en aard van onbetaald werk in Rotterdam	11
1.1 Omvang	11
1.2 Soort activiteiten	11
1.3 Kenmerken van de Rotterdamse informele helpers en vrijwilligers	13
1.4 De relatie met andere sociaal-maatschappelijke activiteiten	16
1.5 Vergelijking met landelijke gegevens	17
Noten	18
2. Aandachtsgroepen bij het vrijwilligerswerkbeleid	21
2.1 Allochtonen en onbetaald werk	21
2.2 Mensen zonder betaald werk en onbetaald werk	23
2.3 Jongeren en onbetaald werk	26
2.4 Ouderen en onbetaald werk	28
3. Het aantal bestede uren, de regelmaat en de druk	31
3.1 Aantal bestede uren	31
3.2 Regelmaat	34
3.3 Druk	35
Noten	39
4. Vragen over vrijwilligerswerk	41
Noten	42
Bijlage I: Respons en representativiteit	43
I.1 Respons	43
I.2 Representativiteit en weging: inleiding	43
I.3 Representativiteit naar diverse kenmerken	44

I.4	Representativiteit: conclusie	46
	Noten	47
	Bijlage II: De vragen over onbetaald werk	49
	Bijlage III: De rechte tellingen	53
	Bijlage IV: De betekenis van de percentages; significantie	59
IV.1	Percentages	59
IV.2	Vergelijkingen	60
IV.3	Gemiddelden	60
	Noten	60
	Publicatieoverzicht Centrum voor Onderzoek en Statistiek	61

VOORWOORD

Op verzoek van diverse afdelingen en diensten van de gemeente Rotterdam voert het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) tweejaarlijks in het najaar een Vrijtijdsomnibusenquête (VTO) uit onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar, met als titel *Wonen, recreëren en uitgaan in Rotterdam*. Op verzoek van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid is daarin ook dit jaar weer een aantal vragen opgenomen over vrijwilligerswerk en informele hulp. De voorliggende rapportage gaat over de beantwoording van deze vragen, waarvan de meeste eerder ook in de VTO's van 1995, 1997, 2001, 2003 en 2005 zijn gesteld¹.

De enquête

Zoals gezegd, stammen de gegevens voor dit onderzoek uit de in het najaar van 2007 gehouden Vrijtijdsomnibusenquête van het COS. De vragenlijsten van de enquête zijn op basis van een aselechte steekproef onder 16.667 inwoners van Rotterdam; een zó veel grotere omvang dan in voorgaande jaren dat nu ook met grotere betrouwbaarheid uitspraken kunnen worden gedaan over diverse deelgroepen uit de Rotterdamse samenleving. De respons op de enquête bedroeg 40%, ofwel 6.564 respondenten; helaas wederom lager dan in voorgaande jaren: Rotterdam wordt steeds méér enquêtemoe. Voor een uitgebreide responsverantwoording zij verwezen naar Bijlage I.

De precieze formulering van de vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp is opgenomen in Bijlage II.

Opbouw van deze rapportage

Deze rapportage is als volgt opgebouwd.

In hoofdstuk 1 wordt de deelname aan het onbetaald werk, dat is het vrijwilligerswerk en de informele hulp in z'n totaliteit, besproken en vergeleken met die volgens de Vrijtijdsomnibusenquêtes uit 1995, 1997, 2001, 2003 en 2005. Ook komen de kenmerken van degenen die aan vrijwilligerswerk doen en informele hulp bieden aan de orde, afgezet tegen de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot 75 jaar. Teven worden in dit hoofdstuk de deelnamepercentages van een aantal deelgroepen uit de Rotterdamse samenleving gepresenteerd.

Hoofdstuk 2 gaat in op de aandachtsgroepen van het vrijwilligerswerkbeleid: allochtonen, mensen zonder betaald werk en jongeren. Hoofdstuk 3 gaat over het aantal bestede uren, de regelmaat en de (over-)belasting van vrijwilligers, en in hoofdstuk 4 komt de vraag aan de orde of de Rotterdammers weten waar men terecht kan voor advies, informatie of ondersteuning.

Deze rapportage kent tevens vier bijlagen. In Bijlage I worden respons en representativiteit van de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 besproken aan de hand van de achtergrondkenmerken van de respondenten. In Bijlage II zijn de hier behandelde vragen uit de enquête letterlijk van de vragenlijst overgenomen, en in Bijlage III worden de gewogen rechte tellingen hiervan gepresenteerd. In Bijlage IV tenslotte wordt een korte toelichting gegeven op de statistische interpretatie van de in deze rapportage weergegeven percentages en over de significantie van verschillen. De boodschap uit deze bijlage moge zijn, dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1- à 2% niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steek-

proeven kunnen zijn veroorzaakt. Als bijvoorbeeld iets het ene jaar 14% was, en het volgende jaar 15%, dan is daarmee dus nog geen toename aangetoond.

Dit alles wordt voorafgegaan door een aantal gekleurde pagina's met samenvattende conclusies. Noten in de tekst zijn te vinden aan het eind van het betreffende hoofdstuk c.q. de betreffende bijlage.

Tot slot zij er op gewezen, dat overal waar in deze rapportage gesproken wordt over 'de Rotterdammers', de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar bedoeld worden. Op 1 januari 2007 waren dat er 462.194.

Noten

1. Ook in de Vrijtijdsomnibusenquête van 1999 waren vragen opgenomen over onbetaald werk, maar door een ongelukkige formulering van de vragen leek daarin het vrijwilligerswerk onderbelicht. In plaats daarvan zijn de vragen over onbetaald werk vervolgens ook gesteld in de jaarlijkse Omnibusenquête van het COS, maar daarin lijkt de informele hulp, en daarmee ook het totaal aan onbetaald werk, wat overschat. Een verklaring hiervoor ligt wellicht in het algemenere karakter van de Omnibusenquête en daarmee samenhangende verschillen in respons. Dit zou met name een rol kunnen spelen bij de vraag naar het verrichten van informele hulp, die veel ruimte voor interpretatie laat.
In de voorliggende rapportage wordt de meting uit de Omnibusenquête 2001 buiten beschouwing gelaten. Omdat een half jaar later in de Vrijtijdsomnibusenquête 2001 ook weer "gewoon" vragen over onbetaald werk zijn gesteld, konden de analyses van de ontwikkelingen in de tijd nu worden gebaseerd op zes gelijksoortige enquêtes, namelijk de Vrijtijdsomnibusenquêtes van 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In 2007 verrichtte 43% van de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis: 26% deed wel eens aan informele hulp (los van een organisatie), en 31% verrichtte vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 14% doet namelijk zowel aan informele hulp als aan vrijwilligerswerk. Na de daling in 2005, die zich overigens vooral bij het vrijwilligerswerk manifesteerde, is de omvang van het onbetaald werk in Rotterdam nauwelijks veranderd. Ook vergeleken met tien jaar eerder is er nauwelijks iets veranderd.

Bovenstaande percentages betekenen dat in totaal zo'n 120.- à 125.000 Rotterdammers aan informele hulp doen, en zo'n 145.000 Rotterdammers aan vrijwilligerswerk.

De informele hulp bestaat in de meeste gevallen uit het verrichten van diensten, lichamelijke of huishoudelijke hulp en het geven van informatie en advies. Rotterdammers die wel eens aan informele hulp doen, doen dat vaak op meerdere terreinen: gemiddeld zijn door hen 2,5 soorten hulp genoemd.

Vrijwilligers zijn van oudsher het meest actief in een sportorganisatie (sportvereniging, -bond of -school). Ook in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties, in het onderwijs en in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten wordt traditioneel veel vrijwilligerswerk gedaan. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn het vaak dezelfde mensen die je op meer plaatsen tegenkomt: de Rotterdammers die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,8 soorten organisaties.

Vergeleken met voorgaande jaren hebben zich geen opmerkelijke veranderingen voorgedaan in de deelnamepercentages van de verschillende soorten informele hulp of vrijwilligerswerk.

Vrouwen doen iets meer aan informele hulp dan mannen; bij het vrijwilligerswerk is er wat dit betreft geen verschil. Bij de informele hulp is de jongere helft van de bevolking flink ondervertegenwoordigd; bij het vrijwilligerswerk is er weinig verschil tussen de leeftijdscategorieën.

Verder wordt méér gedaan aan informele hulp en aan vrijwilligerswerk, naarmate het opleidingsniveau hoger is. En ook doen christenen méér aan informele hulp én meer aan vrijwilligerswerk dan andere religieuzen en niet-religieuzen, en moslims in het bijzonder. Dat laatste geldt ook nog steeds als vrijwilligerswerk in levensbeschouwelijke organisaties niet wordt meegeteld.

Ook in hun verdere sociaal-maatschappelijke gedrag verschillen informele helpers en vrijwilligers van andere Rotterdammers: ze participeren meer dan gemiddeld in sociaal-maatschappelijke georganiseerde verbanden, doen vaker aan sport, komen vaker wel eens in wijkgebouwen en buurt- of clubhuizen van sociaal-cultureel werk en komen vaker wel eens in cafés of koffiehuisen. Ook hebben ze vaker contact met buurtgenoten.

Hoewel in Nederland uiteenlopende vormen van maatschappelijke participatie, waaronder het vrijwilligerswerk, lange tijd een stabiel beeld vertoonden, suggereren verschillende onderzoeken voor de afgelopen jaren een afname. De ontwikkeling van de Rotterdamse deelname aan informele hulp en vrijwilligerswerk steekt daar dan niet ongunstig bij af.

Aandachtsgroepen bij het vrijwilligerswerkbeleid

Het vrijwilligerswerkbeleid in Rotterdam kent vier aandachtsgroepen: allochtonen, mensen zonder

betaald werk, jongeren en ouderen.

Niet-westerse allochtonen doen veel minder vaak aan informele hulp dan andere Rotterdammers, en ook minder vaak aan vrijwilligerswerk. De deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk is in de periode 1995-2003 spectaculair toegenomen: van flink onder het gemiddelde (22%) tot ruim daarboven (37%). Sinds 2005 bevindt hun deelname zich echter weer onder het Rotterdamse gemiddelde.

De ondervertegenwoordiging van de niet-westerse allochtonen bij de informele hulp manifesteert zich, behalve bij het les geven, bij alle soorten informele hulp. Bij het vrijwilligerswerk valt allereerst op dat niet-westerse allochtonen gemiddeld in veel meer soorten organisaties actief zijn dan autochtonen, waardoor ze ondanks hun lichte algemene ondervertegenwoordiging aan de meeste soorten vrijwilligerswerk méér doen dan autochtonen! Voorts zijn veel niet-westerse allochtonen actief in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties: 13%; bij autochtonen is dit maar 6%. In sportorganisaties doen zij daarentegen juist minder vrijwilligerswerk: 6% respectievelijk 10%.

Rotterdammers zónder betaald werk doen wat vaker onbetaald werk dan Rotterdammers mét betaald werk, maar binnen die groep bestaan grote verschillen tussen gepensioneerden, mensen met een uitkering en overige "baanlozen" zoals huisvrouwen en scholieren/studenten: gepensioneerden en uitkeringsontvangers doen veel méér aan informele hulp, en de overige mensen zonder betaald werk, zoals huisvrouwen en scholieren/studenten, juist minder. Het vrijwilligerswerk onder mensen met een uitkering is de afgelopen tien jaar flink toegenomen, en verschilt nu niet meer van het gemiddelde. Ook de gepensioneerden hebben hun achterstand inmiddels méér dan ingehaald. De overige baanlozen deden altijd al bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk.

Het soort activiteiten van mensen die informele hulp verrichten, verschilt niet zo veel met de sociaal-economische positie. Wel zijn mensen met een uitkering veel minder vaak actief in sportorganisaties. Net als gepensioneerden doen zij hun vrijwilligerswerk het meest bij zieken, bejaarden en gehandicapten.

Bij jongeren (16 tot 25 jaar) is de deelname aan vrijwilligerswerk wat hoger, en de deelname aan informele hulp veel lager dan gemiddeld. Ook de deelname van de jongeren aan het vrijwilligerswerk is de afgelopen tien jaar flink toegenomen: van het gemiddelde niveau in 1995 tot ruim daarboven.

Het vrijwilligerswerk van jongeren speelt zich vaak af in sportorganisaties, maar ook religieuze of levensbeschouwelijke organisaties en het jeugd- en jongerenwerk zijn bij hen populair.

Bij ouderen (55 jaar en ouder) is de deelname aan informele hulp veel hoger, en de deelname aan vrijwilligerswerk gemiddeld. Dat ouderen méér aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp; ouderen die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest, en ook vaker dan anderen, in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden en gehandicapten. De deelname van ouderen aan het vrijwilligerswerk is sinds de negentiger jaren flink toegenomen: van ver onder gemiddeld tot gemiddeld.

Aantal bestede uren en regelmaat

Een kwart van de mensen die onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, en 63% besteedt er niet meer dan twee uur per week aan. Slechts 7% besteedt er méér dan tien uur per week aan. Vooral de jongeren besteden relatief weinig tijd aan hun onbetaald werk. Onder de uitkeringsontvangers en de gepensioneerden zijn er relatief minder die

weinig tijd aan het onbetaald werk besteden, en relatief méér die er juist veel tijd aan besteden. Overige baanlozen en niet-westerse allochtonen verschillen in dit opzicht niet veel van de gemiddelde onbetaald werker. Sinds 1997, toen de vraag naar de aan het onbetaald werk bestede tijd ook in de VTO is gesteld, is er weinig veranderd: ook toen besteedden slechts weinig Rotterdammers écht veel tijd aan hun onbetaald werk.

Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid aan onbetaald werk bestede tijd kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat. Gemiddeld besteden de hierin actieve Rotterdammers zo'n 3,6 uur per week aan onbetaald werk; per Rotterdammer is dat zo'n 1,5 uur. In totaal wordt in Rotterdam daarmee zo'n 715.000 uur per week besteed aan onbetaald werk. Dat staat gelijk aan circa 19.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Op basis van de beantwoording van de vraag aan welke soort onbetaald werk men de meeste tijd besteedt kan bovendien worden geschat dat deze 715.000 uur voor ongeveer eenderde (zo'n 245.000 uur) uit informele hulp, en voor ongeveer tweederde (zo'n 470.000 uur) uit vrijwilligerswerk bestaat.

Voorts impliceert deze schatting dat de 63% van de onbetaald werkers die er niet meer dan twee uur per week aan besteedt daarmee slechts 19% van de totale tijd van onbetaald werkers voor zijn rekening neemt, terwijl anderzijds de 7% die er méér dan tien uur per week aan besteedt daarmee 37% voor zijn rekening neemt. Nog wat vrijer gesteld kan je zeggen dat de harde kern van de vrijwilligers bestaat uit zo'n vijftigduizend Rotterdammers, eenderde van de vrijwilligers, die tachtig procent van het werk verrichten.

Niet-westerse allochtonen besteden gemiddeld iets meer tijd aan hun onbetaald werk dan autochtonen: 3,9 respectievelijk 3,5 uur. De eerste en tweede generatie verschillen wat dit betreft niet van elkaar: 3,8 respectievelijk 4,0. De gemiddeld bestede tijd van jongeren (3,3 uur per week) ligt iets onder het gemiddelde. Gepensioneerden (5,5 uur) en mensen met een uitkering (6,0 uur) besteden meer dan gemiddeld tijd aan hun onbetaalde werk, en mensen met betaald werk minder dan gemiddeld (2,4 uur).

Ruim veertig procent van de vrijwilligers doet dit werk minder dan eens per maand. Anderzijds is 33% minstens één keer per week bezig.

Ook hier is sinds 1997, toen hiernaar ook in de VTO is gevraagd, weinig veranderd. Ook in dit opzicht besteedden en besteden dus slechts weinig Rotterdammers echt véél tijd aan hun vrijwilligerswerk.

Belasting van vrijwilligers

Hoewel iedere vrijwilliger die in de problemen komt door de druk van het vrijwilligerswerk er natuurlijk één te veel is, lijkt de belasting van de Rotterdamse vrijwilligers slechts voor weinig vrijwilligers een groot probleem. Slechts 7% van de vrijwilligers zegt zijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig te doen, slechts 11% zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van het regelen van het huishouden, eveneens slechts 11% zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van de energie om verder nog iets te doen in de vrije tijd, slechts 3% zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat of is gegaan van de gezondheid, slechts 5% zegt financiële problemen te hebben door het vrijwilligerswerk en slechts 6% vindt het zwaar om vrijwilligerswerk te doen.

Bij twee aspecten zijn de "scores" iets hoger. Allereerst zegt 15% van de vrijwilligers dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van andere vormen van vrijetijdsbesteding, en zegt "maar" 56% hier geen last van te hebben. En voorts zegt 16% door het doen van vrijwilligerswerk regelmatig tijd tekort te komen, en zegt "maar" 59% hier geen last van te hebben. Dat zijn echter ook dingen die per definitie onvermijdelijk zijn omdat je tijd nu eenmaal maar één keer kan besteden, en kan bovendien

net zo goed op over-enthousiasme als op overbelasting duiden.

Daarnaast worden de meeste stellingen door niet-vrijwilligers zelfs nog minder vaak onderschreven. Deze uitkomsten zijn dus geen aanwijzing dat er veel vrijwilligers met hun vrijwilligerswerk wegens dreigende overbelasting gestopt zouden zijn, of dat er veel potentiële vrijwilligers om die reden niet aan vrijwilligerswerk zouden durven te beginnen.

70% van de vrijwilligers vindt dat ieder van de acht voorgelegde vormen van overbelasting wel meevalt of zelfs niet aan de orde is. 12% van de vrijwilligers heeft er één onderschreven, 7% heeft er twee onderschreven en 10% heeft er drie of meer onderschreven.

Vragen over vrijwilligerswerk

Ook is dit jaar, net als in 2003 en 2005, gevraagd, of men als men vragen heeft over vrijwilligerswerk weet waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning. 17% van de Rotterdammers antwoordt hierop volmondig 'ja', 20% denkt het wel te weten en 63% geeft toe dat niet te weten. Langzaamaan zeggen wat méér Rotterdammers dit wel te weten. Onder mensen die geen vrijwilligerswerk doen is deze kennis het minst aanwezig, maar ook bij de vrijwilligers zegt de helft niet te weten waar men voor advies en informatie over vrijwilligerswerk terecht zou kunnen. Wel neemt deze kennis onder de vrijwilligers toe.

Van de Rotterdammers die dit wél zeggen of denken te weten, blijft 38% echter het antwoord schuldig als vervolgens wordt gevraagd wáár dan, terwijl de rest vooral vaak de weinig specifieke bron 'Internet' noemt. 'Internet' is met 32% veruit het meest gegeven antwoord. Daarna volgen het buurthuis of wijkgebouw, de gemeente of deelgemeente en organisaties, verenigingen of instellingen zelf. Specifiek op vrijwilligerswerk en de ondersteuning daarvan bedoelde organisaties worden, net als de vorige keren, weinig genoemd: 6% noemt spontaan de OK-bank van het project 'Onbenutte Kwaliteiten', eveneens 6% de SVR (de Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam), 4% de Vrijwilligers Vacaturebank, 3% STAP (het STedelijk Advies- en ondersteuningsPunt vrijwilligerswerk) en 2% de UVV (de Unie van Vrijwilligers).

De brancheorganisatie inZ werd door slechts vier respondenten (afgerond: 0%) genoemd.

De bekendheid van inZ

En tenslotte is dit jaar ook gevraagd naar de bekendheid van de brancheorganisatie inZ. Slechts 2% van de Rotterdammers zegt, wel eens van deze organisatie te hebben gehoord. Onder de Rotterdammers die zelf vrijwilligerswerk verrichten is dit 3%, en onder de overige Rotterdammers 2%.

1. OMVANG EN AARD VAN ONBETAALD WERK IN ROTTERDAM

1.1 Omvang

In 2007 verrichtte 43% van de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis. 26% deed wel eens aan informele hulp (los van een organisatie), en 31% verrichtte vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 14% deed zowel aan informele hulp als aan vrijwilligerswerk.

In figuur 1.1 is de ontwikkeling van de deelname aan onbetaald werk in Rotterdam sinds 1995 volgens de VTO te zien. De gegevens over 1995 en 1997 zijn exclusief 13- tot en met 15-jarigen: die worden in VTO's pas sinds 2001 ondervraagd. Hoewel de omvang van het onbetaald werk bij deze leeftijdsgroep iets lager is dan bij oudere Rotterdammers, is de invloed hiervan op de totaalcijfers verwaarloosbaar. Over 1999 zijn geen gegevens beschikbaar.

Figuur 1.1: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam in 1995 tot en met 2007.

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Informele hulp	30%	27%	.	27%	29%	28%	26%
Vrijwilligerswerk	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%
Alléén informele hulp	17%	14%	.	14%	14%	13%	12%
Alléén vrijwilligerswerk	16%	17%	.	19%	18%	15%	17%
Beide	14%	13%	.	13%	14%	14%	14%
Totaal onbetaald werk	46%	44%	.	46%	47%	43%	43%
Geen van beide	54%	56%	.	54%	53%	57%	57%
Totaal	100%	100%	.	100%	100%	100%	100%
RESPONS	1.449	1.338	.	1.567	1.698	2.962	6.837

Na de daling in 2005, die zich overigens vooral bij het vrijwilligerswerk manifesteerde, is de omvang van het onbetaald werk in Rotterdam in 2007 nauwelijks veranderd. Ook vergeleken met tien jaar eerder is er nauwelijks iets veranderd. De lezer bedenke bij deze cijfers, dat verschillen van 1- of 2 %-punt even goed veroorzaakt kunnen zijn door het toevalskarakter van de achterliggende steekproeven; zie hierover Bijlage IV over de betekenis van percentages en significantie.

Bovenstaande percentages betekenen dat in totaal zo'n 120.- à 125.000 Rotterdammers aan informele hulp doen, en zo'n 145.000 Rotterdammers aan vrijwilligerswerk.

1.2 Soort activiteiten

Zoals in figuur 1.2 is te zien, bestaat de informele hulp in de meeste gevallen uit het verrichten van diensten (12% van de Rotterdammers), lichamelijke of huishoudelijke hulp (zoals het verzorgen van zieken of boodschappen doen; 11%) en het geven van informatie en advies (eveneens 11%). Rotterdammers die wel eens aan informele hulp doen, doen dat vaak op meerdere terreinen: gemiddeld zijn door hen 2,5 soorten hulp genoemd.

Voor de precieze, met voorbeelden aangevulde aanduiding van de in de vragenlijst voorgelegde mogelijkheden zij overigens verwezen naar Bijlage II (vraag 47).

Figuur 1.2: Deelnamepercentages informele hulp naar soort in 1995 tot en met en 2007.

SOORT HULP	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	15%	10%	.	12%	13%	12%	11%
Geestelijke/psychische hulp	8%	6%	.	7%	7%	6%	6%
Informatie en advies	11%	11%	.	10%	11%	10%	11%
Diensten verrichten	13%	12%	.	12%	13%	13%	12%
Opvang kinderen	9%	8%	.	9%	8%	9%	7%
Les geven	2%	2%	.	2%	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	5%	5%	.	5%	5%	6%	6%
Overig werk met / hulp aan anderen	12%	11%	.	10%	11%	11%	11%
Totaal	30%	27%	.	27%	29%	28%	26%
RESPONS	1.437	1.338	.	1.567	1.698	2.962	6.837

Figuur 1.2 laat tevens zien dat de stabilisering van de informele hulp op ieder terrein plaatsgevonden: de verschillen zijn immers allemaal te klein om significant te zijn!

Figuur 1.3 laat zien dat de vrijwilligers van oudsher het meest actief zijn in een sportvereniging, -bond of -school (9% van de Rotterdammers). Ook in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (8%), in het onderwijs (6%) en in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten (eveneens 6%) wordt traditioneel veel vrijwilligerswerk gedaan.

Ook bij vrijwilligerswerk zijn het vaak dezelfde mensen die je op meer plaatsen tegenkomt: de Rotterdammers die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,8 soorten organisaties.

Ook hier zij voor de precieze, met voorbeelden aangevulde aanduiding van de in de vragenlijst voorgelegde mogelijkheden verwezen naar Bijlage II (vraag 48).

Figuur 1.3: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort in 1995 tot en met 2007.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Hulp aan zieken, bej., gehandic.	5%	4%	.	7%	7%	5%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	2%	1%	.	3%	1%	2%	2%
Kinderopvang	2%	1%	.	4%	4%	3%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	4%	4%	.	5%	3%	3%	3%
Onderwijs	4%	5%	.	5%	5%	5%	6%
Kerk, moskee, levensbesch. org.	7%	7%	.	8%	8%	7%	8%
Politieke organisatie	1%	2%	.	2%	1%	1%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	3%	.	3%	2%	2%	3%
Vrouwenorganisatie	1%	1%	.	3%	2%	2%	2%
Culturele organisatie	3%	3%	.	5%	4%	3%	3%
Sportorganisatie	9%	9%	.	10%	9%	9%	9%
Actie- of milieugroep	2%	1%	.	2%	1%	2%	2%
Overige organisaties	7%	7%	.	8%	8%	7%	8%
Totaal	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%
RESPONS	1.437	1.338	.	1.567	1.698	2.962	6.837

Ook in de deelnamepercentages van de verschillende soorten vrijwilligerswerk hebben zich de afgelopen jaren geen significante veranderingen voorgedaan.

Over vrijwilligerswerk in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties verschijnt binnenkort ook een onderzoeksrapport van het Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen (NIM), waarin de bijdrage van de christelijke kerken (in de ruimste zin des woords) aan de sociale cohesie in Rotterdam is onderzocht. Daarvoor is in een enquête onder alle in Rotterdam bekende christelijke kerken en religieuze gemeenschappen uit 2007 onder meer gevraagd om een schatting van het aantal vrijwilligers namens de kerk of religieuze gemeenschap. Volgens dit onderzoek zouden er naar schatting 25.000 kerkelijke vrijwilligers actief zijn: ruim 10% van de kerkleden, ofwel 4% van de gehele Rotterdamse bevolking¹. Afgezien van het methodologische verschil (schatting van de Rotterdamse organisaties, versus bewering van de Rotterdammers zelf)² verschilt deze schatting met name ook met de zojuist hier gepresenteerde uitkomst doordat vrijwilligerswerk voor niet-christelijke levensbeschouwelijke organisaties in dat onderzoek dus niet zijn meegeteld. De zojuist gepresenteerde 8% aan Rotterdammers die zelf zeggen vrijwilligerswerk te verrichten voor kerk, moskee tempel of levensbeschouwelijke organisatie komt overeen met zo'n 37.000 vrijwilligers voor kerken én andere religieuze organisaties. Dat correspondeert waarschijnlijk aardig met de 25.000 vrijwilligers in christelijke kerken of religieuze gemeenschappen van het NIM; met name aangezien niet alleen onder de christenen, maar ook onder de moslims 17% vrijwilligerswerk voor de "eigen" religieuze organisatie zegt te verrichten. Figuur 1.4 laat zien hoe vaak informele hulp en vrijwilligerswerk wordt verricht door Rotterdammers van verschillende geloven of levensbeschouwelijke stromingen.

Figuur 1.4: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam naar geloof of levensbeschouwelijke stroming waartoe men zich rekent in 2007.

	Christenen	Moslims	Overige religieuzen	Niet-religieuzen	Totaal (incl. geloof onbekend)
totaal informele hulp	33%	19%	29%	24%	26%
totaal vrijwilligerswerk	41%	28%	31%	27%	31%
waaronder in kerk, moskee tempel of levensbesch. org.	17%	17%	9%	1%	8%
totaal vrijwilligerswerk exclusief dat in kerk etc.	33%	23%	28%	27%	28%
<i>RESPONS</i>	<i>2.001</i>	<i>809</i>	<i>310</i>	<i>3.597</i>	<i>6.837</i>

Een conclusie uit bovenstaande figuur kan tevens zijn, dat, los van vrijwilligerswerk *in* levensbeschouwelijke organisaties, christenen vaker aan informele hulp en vrijwilligerswerk doen dan niet-christenen, en moslims minder vaak.

1.3 Kenmerken van de Rotterdamse informele helpers en vrijwilligers

In deze paragraaf worden de kenmerken besproken van de Rotterdammers die informele hulp en/of vrijwilligerswerk verrichten. Dit geschiedt vanuit twee invalshoeken. In figuur 1.5a is weergegeven, welke kenmerken deze mensen hebben. Vergelijking hiervan met de kenmerken van de

Figuur 1.5a: *Persoonskenmerken van informele helpers en vrijwilligers in 2007.*

		Informele helpers	Vrij- willigers	Totaal	Verhouding in de enquête
Geslacht:	man	40%	43%	42%	43%
	vrouw	60%	57%	58%	57%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	11%	19%	16%	17%
	25 tot 45 jaar	33%	38%	36%	39%
	45 tot 65 jaar	42%	33%	36%	34%
	65 t/m 75 jaar	14%	10%	12%	10%
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	4%	8%	6%	7%
	25 tot 45 jaar	13%	15%	14%	17%
	45 tot 65 jaar	16%	16%	16%	15%
	65 t/m 75 jaar	6%	5%	6%	5%
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	7%	11%	10%	10%
	25 tot 45 jaar	20%	23%	22%	22%
	45 tot 65 jaar	26%	18%	21%	19%
	65 t/m 75 jaar	8%	5%	6%	6%
Huishoudensamenstelling:	alleenwonend	21%	18%	19%	20%
	2 volwassenen, geen kinderen	34%	28%	30%	30%
	(echt-)paar met kind(eren)	35%	41%	39%	38%
	één-oudergezin met kind(eren)	7%	8%	8%	8%
	anders	3%	4%	4%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	geen/lager onderwijs	9%	9%	10%	13%
	LBO/MAVO	31%	25%	28%	29%
	MBO/HAVO/VWO	30%	32%	31%	30%
	HBO/universitair	30%	34%	32%	27%
Sociaal-economische situatie:	betaald werk	54%	57%	56%	59%
	geen betaald werk	46%	43%	44%	41%
Huishoudensinkomen:	minima	21%	20%	20%	22%
	tussen minimum en modaal	27%	25%	26%	28%
	boven modaal	52%	55%	54%	50%
Etniciteit:	autochtonen ("Nederlanders")	71%	67%	68%	63%
	westerse allochtonen	9%	9%	9%	10%
	niet-westerse allochtonen	20%	24%	23%	27%
	totaal	100%	100%	100%	100%
	<i>RESPONS</i>	<i>1.889</i>	<i>2.153</i>	<i>3.041</i>	<i>6.837</i>

totale Rotterdamse bevolking, die zijn weergegeven in de laatste kolom van de figuur, geeft aan, in hoeverre ze daarmee verschillen van de rest van de Rotterdamse bevolking³.

Vervolgens zijn ook in figuur 1.5b de deelnamepercentages aan informele hulp en vrijwilligerswerk per bevolkingscategorie weergegeven. Onderlinge vergelijking van deze percentages leert, welke "soorten" Rotterdammers meer, en welke minder aan informele hulp en vrijwilligerswerk doen. Uiteindelijk is dit echter de zelfde informatie, op twee verschillende manieren gepresenteerd.

Bij de interpretatie van gegevens voor deelgroepen moet er rekening mee worden gehouden, dat deze op kleinere aantallen waarnemingen zijn gebaseerd dan de gegevens over alle Rotterdammers uit de vorige paragrafen. De onnauwkeurigheid is hier dan ook groter. In vorige rapportages hadden voor sommige deelgroepen de percentages door het lage aantal achterliggende respondenten zelfs zo'n ruime marge, dat ze dan ook maar niet inde tabel opgenomen waren; doordat

Figuur 1.5b: Deelnamepercentages aan informele hulp en vrijwilligerswerk in 2007.

		Informele helpers	Vrij- willigers	Totaal	Respons in de enquête
Geslacht:	man	24%	31%	42%	2.982
	vrouw	28%	31%	45%	3.855
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	16%	33%	40%	1.047
	25 tot 45 jaar	23%	30%	40%	2.405
	45 tot 65 jaar	33%	31%	47%	2.462
	65 t/m 75 jaar	36%	32%	50%	923
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	15%	33%	39%	419
	25 tot 45 jaar	21%	28%	37%	1.053
	45 tot 65 jaar	29%	32%	45%	1.102
	65 t/m 75 jaar	34%	35%	52%	408
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	17%	34%	41%	628
	25 tot 45 jaar	24%	32%	43%	1.352
	45 tot 65 jaar	36%	30%	48%	1.360
	65 t/m 75 jaar	37%	29%	48%	515
Huishoudensamenstelling:	alleenwonend	27%	28%	41%	1.435
	2 volwassenen, geen kinderen	30%	29%	44%	2.226
	(echt-)paar met kind(eren)	25%	34%	44%	2.418
	één-oudergezin met kind(eren)	23%	32%	43%	494
	anders	24%	40%	47%	213
Hoogst voltooide opleiding:	geen/lager onderwijs	18%	21%	31%	909
	LBO/MAVO	28%	27%	41%	2.102
	MBO/HAVO/VWO	26%	33%	45%	1.904
	HBO/universitair	30%	40%	52%	1.715
Sociaal-economische situatie:	betaald werk	24%	31%	42%	3.726
	overig geen betaald werk	29%	33%	46%	3.111
Huishoudensinkomen:	minima	26%	29%	41%	1.378
	tussen minimum en modaal	26%	28%	41%	1.854
	boven-modaal	28%	35%	47%	3.201
Etniciteit:	autochtonen ("Nederlanders")	30%	33%	47%	4.511
	westerse allochtonen	25%	29%	40%	631
	niet-westerse allochtonen	20%	28%	36%	1.695
	TOTAAL	26%	31%	43%	6.837

het totale aantal respondenten dit jaar veel hoger is dan voorheen, is dat dit jaar nergens nodig.

Zoals uit figuur 1.5a blijkt, is de verhouding tussen mannen en vrouwen die aan informele hulp doen anders dan die in de totale populatie: het aandeel mannen onder de informele helpers is lager dan in de totale enquête. Bij het vrijwilligerswerk is de verhouding tussen mannen en vrouwen wél gelijk aan die in de totale populatie. In figuur 1.5b is dat op een andere manier eveneens te zien: 24% van de mannen en 28% van de vrouwen doet aan informele hulp, terwijl het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk bij mannen en vrouwen gelijk is (31%).

De jongere helft van de bevolking is bij de informele hulp flink ondervertegenwoordigd (vooral de jongeren tot 25 jaar!); de deelname neemt toe met de leeftijd. Bij het vrijwilligerswerk is er weinig verschil in deelname tussen de verschillende leeftijdscategorieën.

Vrijwilligerswerk wordt relatief iets gedaan door (echt-)paren met kinderen, en iets minder vaak door alleenwonenden; informele hulp wat vaker door paren zonder kinderen.

Zowel vrijwilligerswerk als informele hulp komt vaker voor naarmate het opleidingsniveau hoger is; vooral het lage aandeel informele helpers onder de laagst opgeleiden (18%) valt op. Vrijwilligerswerk wordt door de hoogst opgeleiden zelfs bijna twee keer zo vaak gedaan als door de laagst opgeleiden.

Ruim de helft van de Rotterdammers die onbetaald werk doen heeft ook betaald werk, maar dat geldt ook voor Rotterdammers in het algemeen. Rotterdammers zónder betaald werk verschillen verrichten zelfs wat vaker onbetaald werk (en vooral informele hulp) dan Rotterdammers mét betaald werk. In hoofdstuk 2 zal overigens blijken dat *binnen* die groep (tussen gepensioneerden, mensen met een uitkering en overige “baanlozen” zoals huisvrouwen en scholieren/studenten) grote verschillen bestaan.

Vrijwilligerswerk wordt wat vaker door mensen met een bovenmodaal inkomen verricht; verder zijn er geen grote verschillen naar inkomen te zien. De lagere inkomens lijken hun vorige keer gemeten achterstand dan ook ingehaald te hebben.

Niet-westerse allochtonen⁴ doen veel minder vaak aan informele hulp dan andere Rotterdammers. Bij het vrijwilligerswerk is het verschil kleiner.

In hoofdstuk 3, waarin het aantal bestede uren aan de orde komt, zal van de hier onderscheiden bevolkingsgroepen ook hun “productie” gepresenteerd worden.

Vergelijking met de overeenkomstige tabellen uit de rapportage over de Vrijtijdsomnibusenquête 2005 tenslotte⁵ leert, dat de informele hulp bij jongeren is afgenomen (van 23% naar 16%), en bij bejaarden is toegenomen (van 30% naar 36%). Voorts is de oververtegenwoordiging van mensen zonder betaald werk iets toegenomen, de ondervertegenwoordiging van de laagste inkomens wat afgenomen, en het verschil tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen iets verder toegenomen.

Ook bij het vrijwilligerswerk is een forse toename tot het gemiddelde niveau te zien bij de bejaarden: van 23% naar 32%. Door de “inhaalslag” van de bejaarden is er nu nog maar weinig verschil tussen de leeftijdscategorieën; in 2005 deed men nog minder aan vrijwilligerswerk naarmate men ouder was. Een zelfde stijging tot het gemiddelde niveau is te zien bij de een-oudergezinnen. De toename van het vrijwilligerswerk bij een-oudergezinnen deed zich overigens niet alleen voor bij de door aangescherpt gemeentelijk beleid gestimuleerde baanlozen, maar ook bij hen die wél betaald werk hebben. Voorts is het verband tussen vrijwilligerswerk en opleidingsniveau (hoe hoger men is opgeleid, hoe vaker men vrijwilligerswerk verricht) nu nóg sterker dan bij de vorige meting. En tenslotte is het verschil tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen iets verder toegenomen.

1.4 De relatie met andere sociaal-maatschappelijke activiteiten

Niet alleen in hun persoonskenmerken, maar ook in hun verdere sociaal-maatschappelijke gedrag verschillen informele helpers en vrijwilligers van andere Rotterdammers. In figuur 1.6 is een overzicht opgenomen van de deelname aan een aantal sociaal-maatschappelijke activiteiten van informele helpers, vrijwilligers en de totale Rotterdamse bevolking volgens de VTO 2007.

Figuur 1.6: Overige sociaal-maatschappelijke activiteiten van informele helpers en vrijwilligers in 2007.

		Informele helpers	Vrijwilligers	Alle Rotterdammers
Lidmaatschap van verenigingen en organisaties:	wel	65%	74%	56%
	niet	35%	26%	44%
Doet aan kunstzinnige activiteiten in georganiseerd verband:	wel	21%	24%	16%
	niet	79%	76%	84%
Doet aan sport:	wel	73%	79%	68%
	niet	27%	21%	32%
Bezoekt wel eens een wijkgebouw: ten minste paar keer per jaar		30%	28%	20%
	zelden of nooit	70%	72%	80%
Bezoekt wel eens een buurt-/clubhuis sociaal-cultureel werk: ten minste paar keer per jaar		21%	21%	15%
	zelden of nooit	79%	79%	85%
Bezoekt wel eens een (grand) café of koffiehuis: ten minste paar keer per jaar		61%	65%	58%
	zelden of nooit	39%	35%	42%
Regelmatig contact met buurtgenoten:	vrijwel elke dag	25%	22%	19%
	één of meer keer per week	35%	33%	31%
	één of meer keer per maand	20%	21%	20%
	een paar keer per jaar	9%	11%	13%
	zelden of nooit	11%	13%	18%
	totaal	100%	100%	100%
	<i>RESPONS</i>	1.889	2.153	6.837

Informele helpers en vrijwilligers participeren meer dan gemiddeld in sociaal-maatschappelijke georganiseerde verbanden: zij zijn vaker dan andere Rotterdammers lid van verenigingen of organisaties⁶, en doen vaker aan kunstzinnige activiteiten in georganiseerd verband⁷. Ook doen zij vaker aan sport, al hoeft dat natuurlijk niet altijd in georganiseerd verband te zijn; maar in ieder geval is daarbij wel meestal sprake van activiteiten die samen met anderen worden verricht.

Voorts komen informele helpers en vrijwilligers vaker wel eens in wijkgebouwen, in buurt- of clubhuizen van sociaal-cultureel werk en in cafés of koffiehuisen. En tenslotte hebben ze ook vaker contact met buurtgenoten.

Het bovenstaande kan ook anders worden geformuleerd: het zijn vaak de zelfde "soort" mensen die sociaal-maatschappelijk actief zijn en maatschappelijk participeren.

1.5 Vergelijking met landelijke gegevens

In voorgaande rapportages over onbetaald werk in Rotterdam is altijd uitgebreid geprobeerd om vergelijkingen te maken tussen de deelname aan onbetaald werk en de ontwikkeling daarin in Rotterdam en landelijk. Daarbij bleek het echter hachelijk om gegevens over vrijwilligerswerk en informele hulp uit de VTO's te vergelijken met die uit andere bronnen; daarvoor is waarschijnlijk de wijze van enquêteren en de formulering van de vragen te bepalend voor de uitkomsten, terwijl ook nog wel eens verschillende definities werden gehanteerd. Verschillende bronnen kwamen dan ook altijd tot verschillende niveaus van, en soms zelfs ook tot andere ontwikkelingen in, de

omvang van met name het vrijwilligerswerk. Bovendien liepen zulke landelijke gegevens ook altijd achter bij de Rotterdamse. Globale conclusie in die voorgaande rapportages was meestal, dat de ontwikkelingen in Rotterdam en landelijk niet wezenlijk anders waren.

De meest recente landelijke gegevens komen nu uit het tweejaarlijkse onderzoek Culturele Veranderingen in Nederland (CV) van het SCP; zij zijn in september 2007 door het SCP beschreven in het hoofdstuk 'Sociale participatie' in *De sociale staat van Nederland 2007*⁸. Tussen 1994 en 2000 ziet het SCP beperkte schommelingen in de deelname aan verschillende participatievormen, en vervolgens hogere in 2002 en lagere in 2004 en 2006, oftewel een flinke daling tussen 2002 en 2006. Het SCP tekent daar zelf echter ook al bij aan dat het frequentere en omvangrijkere Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS) van het CBS meer stabiliteit vertoont in het percentage vrijwilligers. Het POLS suggereert enige toename tussen 1992 en 1999, en stagnatie of een kleine vermindering sinds 2000 - wat overigens geen wezenlijk ander beeld betekent.

Figuur 1.7: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk in Nederland volgens het onderzoek CV (Culturele Veranderingen in Nederland) van het SCP en in Rotterdam volgens de Vrijtidsomnibusenquête (VTO) van het COS in 1995 tot en met 2007.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nederland: CV (SCP)	30%	29%	27%	27%	28%	29%	31%	33%	28%	24%	25%	25%	.
Rotterdam: VTO (COS)	30%	.	30%	.	.	.	32%	.	33%	.	30%	.	31%

Noten

1. Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen (J. Castillo Guerra, M. Glashouwer en J. Kregting): *Tel je zegeningen. Het Maatschappelijk Rendement van Christelijke Kerken in Rotterdam en hun bijdrage aan Sociale Cohesie*; Nijmegen, binnenkort te verschijnen.
Het geschatte aantal van 25.000 kerkelijke vrijwilligers in dat onderzoek is inclusief zo'n 5.000 koorleden zonder andere vrijwilligerstaken, en ook inclusief vrijwilligers die zich slechts bezighouden met "instandhoudingswerk" (activiteiten voor het functioneren van de organisatie); maar dat geldt ongetwijfeld ook voor in de Vrijtidsomnibus-enquête gemeten aantallen vrijwilligers.
2. Bovendien betreffen de NIM-cijfers schattingen inclusief niet-Rotterdamers (want een onderscheid naar woonplaats van de vrijwilligers is niet gevraagd), terwijl anderzijds in de COS-cijfers ook Rotterdamers zijn meegeteld die hun vrijwilligerswerk bij een kerk of religieuze gemeenschap *buiten* Rotterdam verrichten.
3. Overigens zijn hier als referentie niet de "officiële" kenmerken van de Rotterdamse bevolking gebruikt, maar die *volgens de totale enquête*, opdat verschillen in respons per bevolkingsgroep hier niet het beeld vervuilen. Bijvoorbeeld: traditioneel zijn vrouwen, die de helft van de totale Rotterdamse bevolking uitmaken, wat oververtegenwoordigd in enquêtes; een paar procent méér vrouwelijke dan mannelijke vrijwilligers in de enquête zou dan ook niet een oververtegenwoordiging van vrouwen betekenen, maar een evenredige verdeling!
4. Autochtonen ("Nederlanders") zijn mensen die evenals hun beide ouders in Nederland zijn geboren; bij allochtonen ("niet-Nederlanders") is minstens één van de drie *buiten* Nederland geboren. Bij de allochtonen wordt hier een onderscheid gemaakt tussen de beleidsmatig minder interessante groep westerse allochtonen en de beleidsmatig interessantere groep niet-westerse allochtonen.
5. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2005. Resultaten uit de Vrijtidsomnibus 2005*; Rotterdam, maart 2006; figuur 1.4b.
6. Het betreft hier het lidmaatschap van politieke partijen of verenigingen, werkgeversorganisaties, vakbonden of middenstandsorganisaties, organisaties met specifieke maatschappelijke doelen (actiegroepen, Wereldwinkel, Amnesty International en dergelijke), organisaties op het gebied van natuur en milieu (zoals Natuurmonumenten en Greenpeace), onderwijs- of schoolverenigingen, vrouwenverenigingen of -bonden, sportverenigingen, zang-, muziek- of toneelverenigingen, hobbyverenigingen, jeugdverenigingen, enzovoorts.

7. Het betreft hier in georganiseerd verband tekenen, schilderen of grafisch werk, beeldhouwen, boetseren, pottenbakken of sieraden maken, werken met textiel, wandkleden maken of weven, zingen, muziekinstrumenten bespelen, toneel, mime, (volks-)dans of ballet, fotografie/film/video, verhalen/gedichten schrijven, muziek maken op de computer en websites ontwerpen.
8. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau: *De sociale staat van Nederland 2007*; Den Haag, september 2007: blz. 201-202.

2. AANDACHTSGROEPEN BIJ HET VRIJWILLIGERSWERKBELEID

Het vrijwilligerswerkbeleid in Rotterdam kent vier aandachtsgroepen: allochtonen, mensen zonder betaald werk, jongeren en ouderen. In het vorige hoofdstuk kwamen deze groepen al even ter sprake, toen de kenmerken van de vrijwilligers werden besproken. In dit hoofdstuk wordt in de paragrafen 2.1, 2.2, 2.3 respectievelijk 2.4 de deelname aan vrijwilligerswerk en informele hulp van deze vier groepen uitgebreider geanalyseerd.

In deze paragrafen wordt ook telkens de ontwikkeling van het vrijwilligerswerk in de tijd in grafiekvorm weergegeven. Daarbij is ook een meting uit de Omnibusenquête van 1992 meegenomen. Bij die meting past echter wel enige relativering. Zoals bij de Omnibusenquête van 2001 ook bleek (zie het Voorwoord), heeft de Omnibusenquête een wat ander karakter, en daarmee samenhangend kennelijk ook een wat andere respons. Bovendien werden indertijd nog geen Turken en Marokkanen ondervraagd. Vanaf die van 1995 zijn de metingen goed vergelijkbaar.

2.1 Allochtonen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

In deze paragraaf wordt het onbetaald werk van niet-westerse allochtonen besproken en vergeleken met dat van autochtonen; de beleidsmatig minder interessante categorie westerse allochtonen blijft hier buiten beschouwing.

Zoals in het vorige hoofdstuk al bleek, doen niet-westerse allochtonen minder vaak aan onbetaald werk dan andere Rotterdammers: veel minder vaak aan informele hulp (19%), en ook minder vaak aan vrijwilligerswerk (28%). Figuur 2.1 laat dit wat uitgebreider zien.

Overigens doet de tweede generatie niet-westerse allochtonen, vergeleken met de eerste, minder vaak aan informele hulp (21% respectievelijk 16%; waarschijnlijk een leeftijds kwestie), en even veel aan vrijwilligerswerk. Verder doen Marokkanen en Kaapverdianen relatief weinig aan informele hulp en aan vrijwilligerswerk; al is het aantal Kaapverdianen in de enquête eigenlijk te klein om daar al te stellige uitspraken over te doen. Andere "soorten" allochtonen springen er niet echt uit.

Figuur 2.1: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door niet-westerse allochtonen en autochtonen in 2007.

	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
totaal informele hulp	19%	30%	26%
totaal vrijwilligerswerk	28%	33%	31%
alleen informele hulp	9%	14%	12%
alleen vrijwilligerswerk	17%	17%	17%
beide	<u>11% +</u>	<u>16% +</u>	<u>14% +</u>
totaal onbetaald werk	36%	47%	43%
geen van beide	<u>64% +</u>	<u>53% +</u>	<u>57% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	1.695	4.511	6.837

Soort activiteiten

De ondervertegenwoordiging van de niet-westerse allochtonen bij de informele hulp manifesteert zich, behalve bij het les geven, bij alle soorten informele hulp.

Figuur 2.2: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door niet-westerse allochtonen en autochtonen in 2007.

SOORT INFORMELE HULP	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	9%	12%	11%
Geestelijke/psychische hulp	4%	7%	6%
Informatie en advies	8%	12%	11%
Diensten verrichten	7%	14%	12%
Opvang kinderen	5%	8%	7%
Les geven	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	4%	6%	6%
Overig werk met / hulp aan anderen	9%	12%	11%
Totaal	20%	30%	26%
<i>RESPONS</i>	1.695	4.511	6.837
gemiddeld aantal soorten hulp	2,5	2,5	2,5

Figuur 2.3 laat op een zelfde manier de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk zien.

Figuur 2.3: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door niet-westerse allochtonen en autochtonen in 2007.

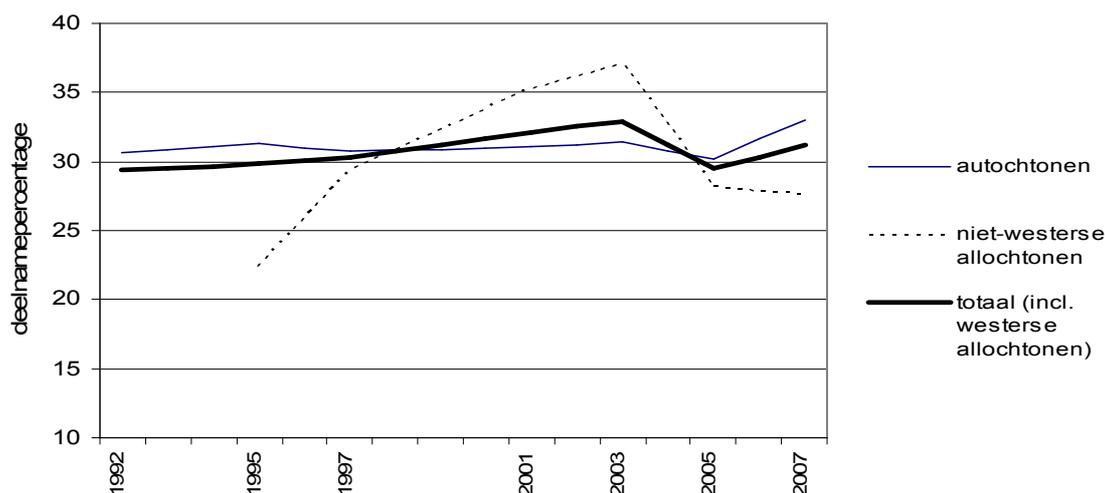
SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapt	6%	6%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	4%	1%	2%
Kinderopvang	4%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	5%	2%	3%
Onderwijs	7%	6%	6%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	13%	6%	8%
Politieke organisatie	3%	1%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	2%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	4%	1%	2%
Culturele organisatie	5%	3%	3%
Sportorganisatie	6%	10%	9%
Actie- of milieugroep	3%	1%	2%
Overige organisaties	6%	8%	8%
Totaal	28%	33%	31%
<i>RESPONS</i>	1.695	4.511	6.837
gemiddeld aantal soorten organisaties	2,5	1,5	1,8

Dat niet-westerse allochtonen minder dan gemiddeld actief zijn binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen, is niet direct uit figuur 2.3 af te lezen: aan de meeste soorten vrijwilligerswerk doen zij namelijk méér dan autochtonen! Niet-westerse allochtonen die aan vrijwilligerswerk doen, doen dat echter gemiddeld in veel meer soorten organisaties: gemiddeld in 2,5 soorten organisaties, en autochtonen maar in 1,5 soorten organisaties. Net als bij voorgaande metingen blijken de niet-westerse allochtonen vooral vaak actief te zijn in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties: 13%; bij autochtonen is dit maar 6%. In sportorganisaties doen niet-westerse allochtonen minder vrijwilligerswerk dan autochtonen: 6% respectievelijk 10%.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk is in de periode 1995-2003 spectaculair toegenomen: van flink onder het gemiddelde (22%) tot ruim daarboven (37%). Sinds 2005 bevindt hun deelname zich echter weer onder het Rotterdamse gemiddelde.

Figuur 2.4: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van autochtonen en van niet-westerse allochtonen in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007.

2.2 Mensen zonder betaald werk en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

Zoals in hoofdstuk 2 al bleek, is de deelname aan onbetaald werk door Rotterdammers zónder betaald werk wat groter dan die door Rotterdammers mét betaald werk. *Binnen* die groep blijken er echter grote verschillen te bestaan: tussen verschillende “soorten” mensen zonder betaald werk, en ook tussen de twee soorten onbetaald werk. In figuur 2.5 zijn mensen zonder betaald werk uitgesplitst naar uitkeringsontvangers (mensen met een arbeidsongeschiktheids-, werkloosheids- of bijstandsuitkering), gepensioneerden en overige baanlozen (zoals huisvrouwen en scholieren/studenten).

Gepensioneerden en uitkeringsontvangers doen veel méér aan informele hulp, en de overige

baanlozen juist mínder. Bij het vrijwilligerswerk “scoren” die laatsten juist het hoogst, en de uitkeringsontvangers het laagst. Bij de uitkeringsontvangers blijven de ontvangers van een arbeidsongeschiktheidsuitkering (“gehandicaptten”) wat achter bij de rest: 28% doet aan informele hulp, 26% aan vrijwilligerswerk en 61% aan géén van beide.

Figuur 2.5: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door mensen zonder en mét betaald werk in 2007.

	sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings- ontvangers	gepensio- neerden	ov. zonder betaald werk	mét betaald werk	
totaal informele hulp	33%	36%	24%	24%	26%
totaal vrijwilligerswerk	28%	33%	35%	31%	31%
alleen informele hulp	16%	18%	10%	11%	12%
alleen vrijwilligerswerk	11%	15%	21%	17%	17%
beide	<u>17% +</u>	<u>18% +</u>	<u>14% +</u>	<u>13% +</u>	<u>14% +</u>
totaal onbetaald werk	43%	51%	45%	42%	43%
geen van beide	<u>57% +</u>	<u>49% +</u>	<u>55% +</u>	<u>58% +</u>	<u>57% +</u>
	100%	100%	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	634	993	1.255	3.726	6.837

Soort activiteiten

Figuur 2.6: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door mensen zonder en mét betaald werk in 2007.

SOORT INFORMELE HULP	sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings- ontvangers	gepensio- neerden	ov. zonder betaald werk	mét betaald werk	
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	16%	12%	14%	10%	11%
Geestelijke/psychische hulp	7%	10%	5%	6%	6%
Informatie en advies	12%	10%	10%	11%	11%
Diensten verrichten	13%	15%	10%	11%	12%
Opvang kinderen	8%	10%	8%	6%	7%
Les geven	2%	2%	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	4%	5%	7%	5%	6%
Overig werk met / hulp aan anderen	13%	15%	10%	10%	11%
Totaal	33%	36%	24%	24%	26%
<i>RESPONS</i>	634	993	1.255	3.726	6.837
gemiddeld aantal soorten hulp	2,3	2,2	2,7	2,6	2,5

Het soort activiteiten van mensen die informele hulp verrichten, verschilt niet zo veel met de sociaal-economische positie. De uitkeringsontvangers en de categorie ‘overige baanlozen’ doet wat vaker dan anderen aan lichamelijke/huishoudelijke hulp, en gepensioneerden doen wat meer aan geestelijke/psychische hulp, het verrichten van diensten en het opvangen van kinderen.

De 'overige baanlozen' die wel eens aan informele hulp doen, doen dat op relatief meer terreinen dan anderen: gemiddeld zijn door hen 2,7 soorten hulp genoemd. Gepensioneerde informele helpers zetten zich het minst breed in: gemiddeld "maar" 2,2 soorten hulp.

Figuur 2.7 laat op een zelfde manier de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk per sociaal-economische categorie zien.

Figuur 2.7: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door mensen zonder en mét betaald werk in 2007.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings- ontvangers	gepensio- neerden	ov. zonder betaald werk	mét betaald werk	
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	9%	11%	7%	4%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	4%	1%	3%	2%	2%
Kinderopvang	3%	1%	5%	2%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	2%	1%	6%	3%	3%
Onderwijs	4%	2%	9%	6%	6%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	6%	9%	11%	7%	8%
Politieke organisatie	2%	1%	2%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	1%	5%	2%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	3%	1%	3%	1%	2%
Culturele organisatie	3%	2%	5%	3%	3%
Sportorganisatie	4%	7%	10%	10%	9%
Actie- of milieugroep	2%	1%	3%	2%	2%
Overige organisaties	9%	10%	8%	7%	8%
Totaal	28%	33%	35%	31%	31%
<i>RESPONS</i>	634	993	1.255	3.726	6.837
gemiddeld aantal soorten organisaties	1,8	1,6	2,1	1,7	1,8

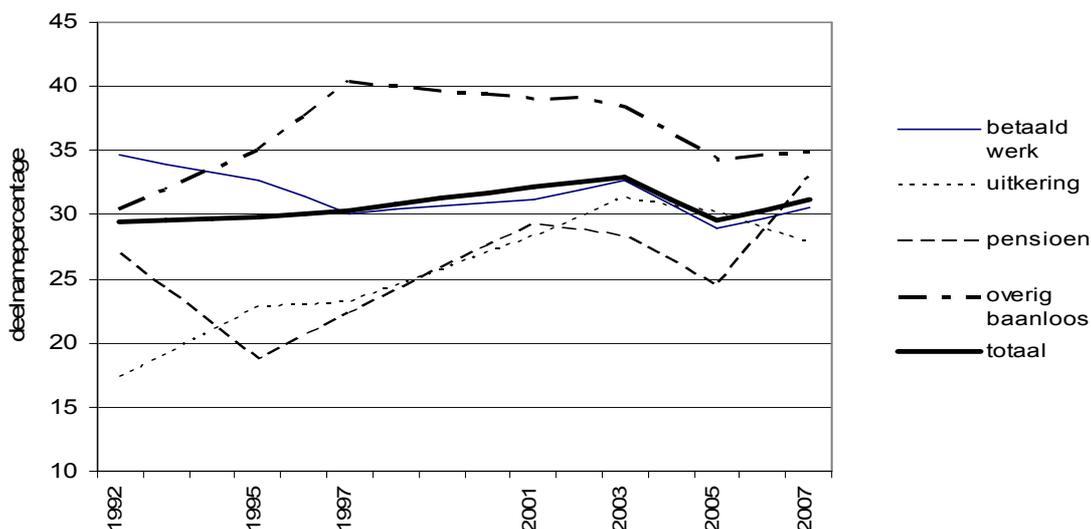
Door mensen met betaald werk worden sportorganisaties het meest genoemd als vrijwilligersorganisatie of vereniging waarin men actief is: 10% is hierin actief. Ook van de 'overige baanlozen' is 10% hierin actief; mensen met een uitkering daarentegen zijn veel minder vaak actief in een sportorganisatie. Uitkeringsontvangers doen hun vrijwilligerswerk, net als gepensioneerden, het meest bij zieken, bejaarden en gehandicapten.

Het aantal soorten organisaties van de mensen die vrijwilligerswerk verrichten verschilt niet veel met de sociaal-economische positie: alleen de categorie 'overige baanlozen' zet zich met gemiddeld 2,1 soorten organisaties wat breder in.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

Het vrijwilligerswerk onder mensen met een uitkering is sinds 1997 flink toegenomen, en verschilt nu niet meer van het gemiddelde. Ook de gepensioneerden hebben hun achterstand inmiddels méér dan ingehaald, al was bij hen de onnauwkeurigheidsmarge bij de voorgaande metingen vrij groot door de kleine aantallen respondenten. De overige baanlozen deden altijd al bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk.

Figuur 2.8: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van Rotterdammers mét en zónder betaald werk in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007.

2.3 Jongeren en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

De deelname aan vrijwilligerswerk bij jongeren (van 16 tot 25 jaar) is wat hoger, en de deelname aan informele hulp veel lager dan gemiddeld; zie figuur 2.9. 17% doet wel eens aan informele hulp, en 35% verricht vrijwilligerswerk in georganiseerd verband.

Figuur 2.9: Deelnamepercentages aan onbetaald werk Rotterdam door jongeren in 2007.

	Jongeren (16-25 jaar)	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
totaal informele hulp	17%	29%	26%
totaal vrijwilligerswerk	35%	31%	31%
alleen informele hulp	7%	13%	12%
alleen vrijwilligerswerk	24%	16%	17%
beide	<u>11% +</u>	<u>15% +</u>	<u>14% +</u>
totaal onbetaald werk	42%	44%	43%
geen van beide	<u>58% +</u>	<u>56% +</u>	<u>57% +</u>
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	841	5.790	6.837

Soort activiteiten

Dat jongeren minder aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp, zoals blijkt uit figuur 2.10.

Figuur 2.10: *Deelnamepercentages informele hulp naar soort door jongeren in 2007.*

SOORT INFORMELE HULP	Jongeren (16-25 jaar)	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	8%	12%	11%
Geestelijke/psychische hulp	3%	7%	6%
Informatie en advies	8%	11%	11%
Diensten verrichten	8%	13%	12%
Opvang kinderen	5%	8%	7%
Les geven	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	6%	6%	6%
Overig werk met / hulp aan anderen	7%	12%	11%
Totaal	17%	29%	26%
<i>RESPONS</i>	<i>841</i>	<i>5.790</i>	<i>6.837</i>
gemiddeld aantal soorten hulp	2,6	2,5	2,5

Figuur 2.11 laat op de zelfde manier de soorten vrijwilligerswerk zien.

Figuur 2.11: *Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door jongeren in 2007.*

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Jongeren (16-25 jaar)	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	6%	6%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	4%	2%	2%
Kinderopvang	4%	2%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	8%	2%	3%
Onderwijs	6%	6%	6%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	10%	8%	8%
Politieke organisatie	2%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	2%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	3%	2%	2%
Culturele organisatie	5%	3%	3%
Sportorganisatie	12%	8%	9%
Actie- of milieugroep	3%	2%	2%
Overige organisaties	8%	8%	8%
Totaal	35%	31%	31%
<i>RESPONS</i>	<i>841</i>	<i>5.790</i>	<i>6.837</i>
gemiddeld aantal soorten organisaties	2,1	1,7	1,8

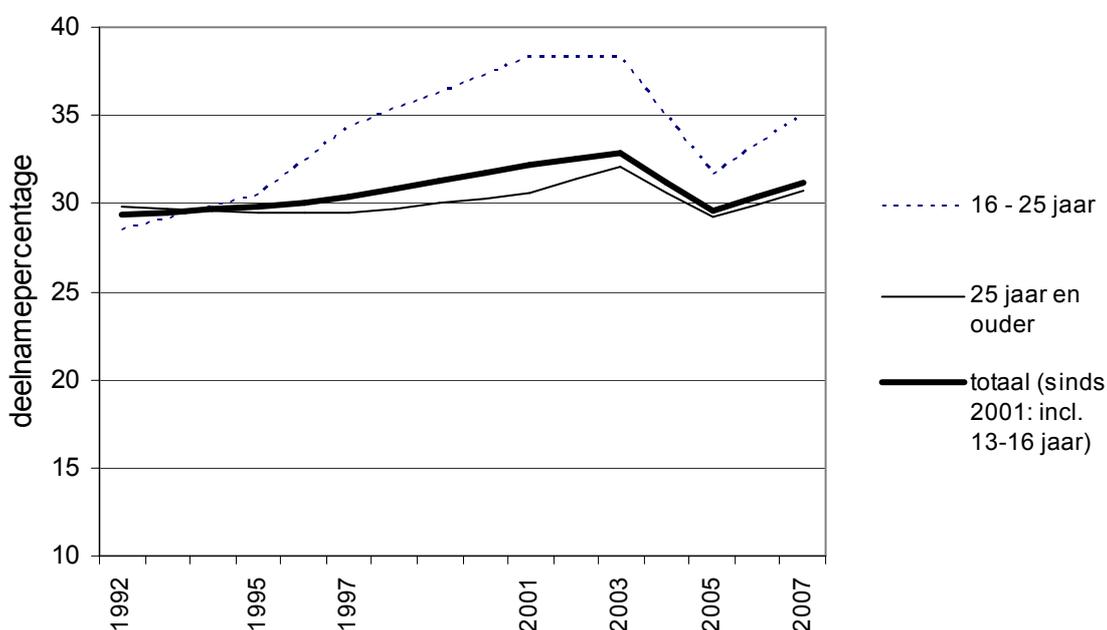
Jongeren die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in een sportorganisatie (12%), in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (10%) en in jeugd- en jongerenwerk (8%). In deze organisaties werken zij ook vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers.

Jongeren die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 2,1 soorten organisaties; oudere Rotterdammers in 1,7 soorten.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van jongeren aan het vrijwilligerswerk tenslotte is sinds 1995 eveneens flink toegenomen: van het gemiddelde niveau in 1995 (31%) tot ruim daarboven. In 2005 leek het vrijwilligerswerk onder jongeren wat méér dan gemiddeld terug te zijn gelopen, al was het nog steeds bovengemiddeld, doch ook bij de jongeren was de onnauwkeurigheidsmarge bij de voorgaande metingen natuurlijk vrij groot door de kleine aantallen respondenten.

Figuur 2.11: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van Rotterdammers van 16 tot 25 jaar en van Rotterdammers vanaf 25 jaar in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007.

2.4 Ouderen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

Een bevolkingsgroep die in het vrijwilligerswerkbeleid tegenwoordig ook speciale aandacht heeft is die van de ouderen: Rotterdammers van 55 jaar en ouder, wat overigens een kwart van de totale Rotterdamse bevolking is. In de praktijk van de Vrijtijdsomnibusenquête wil dat zeggen: Rotterdammers van 55 tot en met 75 jaar; boven de 75 jaar wordt de enquête immers niet afgenomen.

De deelname aan informele hulp is bij ouderen veel hoger dan bij Rotterdammers onder de 55 jaar; de deelname aan vrijwilligerswerk is gemiddeld. Zie figuur 2.12. 34% doet wel eens aan informele hulp, en 31% verricht vrijwilligerswerk in georganiseerd verband.

Figuur 2.12: *Deelnamepercentages aan onbetaald werk Rotterdam door ouderen in 2007.*

	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
totaal informele hulp	34%	24%	26%
totaal vrijwilligerswerk	31%	31%	31%
alleen informele hulp	17%	11%	12%
alleen vrijwilligerswerk	14%	18%	17%
beide	<u>17% +</u>	<u>13% +</u>	<u>14% +</u>
totaal onbetaald werk	48%	42%	43%
geen van beide	<u>52% +</u>	<u>58% +</u>	<u>57% +</u>
Totaal	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	2.132	4.705	6.837

Soort activiteiten

Dat ouderen méér aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp, zoals blijkt uit figuur 2.13.

Figuur 2.13: *Deelnamepercentages informele hulp naar soort door ouderen in 2007.*

SOORT INFORMELE HULP	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	13%	11%	11%
Geestelijke/psychische hulp	9%	5%	6%
Informatie en advies	11%	11%	11%
Diensten verrichten	14%	11%	12%
Opvang kinderen	9%	7%	7%
Les geven	2%	2%	2%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	5%	6%	6%
Overig werk met / hulp aan anderen	14%	10%	11%
Totaal	34%	24%	26%
<i>RESPONS</i>	2.132	4.705	6.837
gemiddeld aantal soorten hulp	2,3	2,6	2,5

Figuur 2.14 laat op de zelfde manier de soorten vrijwilligerswerk zien.

Ouderen die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden en gehandicapten (9%) en in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (8%). In die eerste soort organisaties werken zij ook vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers.

Ouderen die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,5 soorten organisaties; jongere Rotterdammers in 1,9 soorten.

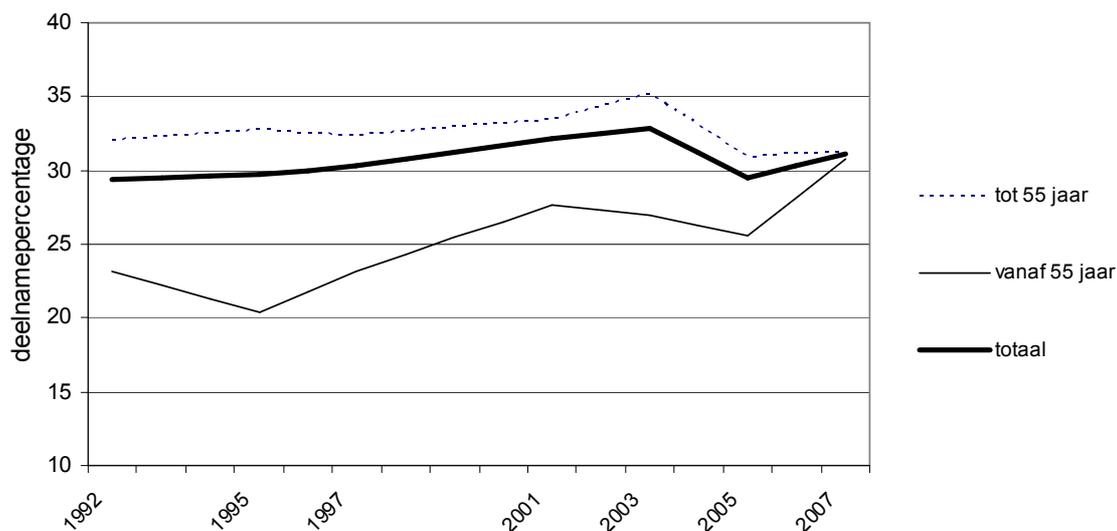
Figuur 2.14: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door ouderen in 2007.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	9%	5%	6%
Andere hulp- en dienstverlening	1%	2%	2%
Kinderopvang	1%	3%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	1%	4%	3%
Onderwijs	2%	7%	6%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	8%	8%	8%
Politieke organisatie	2%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	4%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	1%	2%	2%
Culturele organisatie	3%	4%	3%
Sportorganisatie	6%	10%	9%
Actie- of milieugroep	1%	2%	2%
Overige organisaties	10%	7%	8%
Totaal	31%	31%	31%
<i>RESPONS</i>	2.132	4.705	6.837
gemiddeld aantal soorten organisaties	1,5	1,9	1,8

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van ouderen aan het vrijwilligerswerk tenslotte is sinds de negentiger jaren flink toegenomen: van toentertijd ver onder het gemiddelde niveau tot nu minder dan een half procent onder het gemiddelde. Ook hier was de onnauwkeurigheidsmarge bij de voorgaande metingen echter natuurlijk relatief groot door de vrij kleine aantallen respondenten.

Figuur 2.14: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van Rotterdammers van 55 tot en met 75 jaar en van Rotterdammers tot 55 jaar in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007.

3. HET AANTAL BESTEDE UREN, DE REGELMAAT EN DE DRUK

Ook is in de enquête gevraagd naar de hoeveelheid tijd die in het onbetaalde werk wordt gestoken, en naar de invloed die het doen van vrijwilligerswerk heeft of heeft gehad op andere verplichtingen en op de vrije tijd.

3.1 Aantal bestede uren

Allereerst is gevraagd, hoeveel uur men gemiddeld besteedt aan al het onbetaalde werk tezamen; zie figuur 3.1.

Een kwart van de mensen die onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, en 63% besteedt er niet meer dan twee uur per week aan. Slechts 7% besteedt er méér dan tien uur per week aan.

Figuur 3.1: Aan al het onbetaalde werk tezamen bestede tijd in 2007.

AANTAL BESTEDE UREN	Niet- westerse allocht.	Zonder betaald werk:			Jongeren	Alle onbetaald werkers
		uitkering	gepens.	overig		
minder dan een uur per week	28%	17%	12%	24%	35%	26%
ongeveer 1 uur per week	16%	10%	13%	14%	14%	18%
ongeveer 2 uur per week	20%	16%	14%	19%	21%	19%
3-4 uur per week	16%	19%	24%	18%	14%	17%
5-10 uur per week	12%	19%	23%	15%	9%	13%
11-20 uur per week	5%	14%	9%	5%	3%	5%
meer dan 20 uur per week	4%	5%	5%	5%	4%	2%
Totaal	100%	100%	100%	100 %	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>528</i>	<i>252</i>	<i>461</i>	<i>546</i>	<i>334</i>	<i>2.830</i>

Vooraf de jongeren besteden relatief weinig tijd aan hun onbetaald werk. Onder de uitkeringsontvangers en de gepensioneerden zijn er relatief minder die weinig tijd aan het onbetaald werk besteden, en relatief méér die er juist veel tijd aan besteden. Overige baanlozen en niet-westerse allochtonen verschillen in dit opzicht niet veel van de gemiddelde onbetaald werker.

Eerder is deze vraag naar de bestede tijd ook in de VTO's van 1995, 1997 en 2005 gesteld. Vergelijking met de beantwoording toen leert, dat er sindsdien weinig veranderd is: ook tóen besteedden slechts weinig Rotterdammers echt véél tijd aan hun onbetaald werk; zie figuur 3.2.

Figuur 3.2: Aan al het onbetaalde werk tezamen bestede tijd in 1995, 1997, 2005 en 2007.

AANTAL BESTEDE UREN	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
minder dan een uur per week	28%	27%	.	.	.	23%	26%
ongeveer 1 uur per week	20%	17%	.	.	.	20%	18%
ongeveer 2 uur per week	18%	21%	.	.	.	19%	19%
3-4 uur per week	17%	17%	.	.	.	18%	17%
5-10 uur per week	13%	11%	.	.	.	13%	13%
11-20 uur per week	3%	4%	.	.	.	4%	5%
meer dan 20 uur per week	2%	3%	.	.	.	2%	2%
Totaal	100%	100%	.	.	.	100%	100%
RESPONS	576	562	.	.	.	1.169	2.830

Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid aan onbetaald werk bestede tijd kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat¹. Gemiddeld besteden de hierin actieve Rotterdammers zo'n 3,6 uur per week aan onbetaald werk; per Rotterdammer is dat zo'n 1,5 uur. In totaal wordt in Rotterdam daarmee zo'n 715.000 uur per week besteed aan onbetaald werk. Dat staat gelijk aan circa 19.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Op basis van de beantwoording van de vraag aan welke soort onbetaald werk men de meeste tijd besteedt kan bovendien worden geschat dat deze 715.000 uur voor ongeveer eenderde (zo'n 245.000 uur) uit informele hulp, en voor ongeveer tweederde (zo'n 470.000 uur) uit vrijwilligerswerk bestaat.

Voorts impliceert deze schatting dat de 63% van de onbetaald werkers die er niet meer dan twee uur per week aan besteedt daarmee slechts 19% van de totale tijd van onbetaald werkers voor zijn rekening neemt, terwijl anderzijds de 7% die er méér dan tien uur per week aan besteedt daarmee 37% voor zijn rekening neemt. Nog wat vrijer gesteld kan je zeggen dat de harde kern van de vrijwilligers bestaat uit zo'n vijftigduizend Rotterdammers, eenderde van de vrijwilligers, die tachtig procent van het werk verrichten.

Niet-westerse allochtonen besteden gemiddeld iets meer tijd aan hun onbetaald werk dan autochtonen (3,9 respectievelijk 3,5 uur); de eerste en tweede generatie verschillen wat dit betreft niet van elkaar (3,8 respectievelijk 4,0). De gemiddeld bestede tijd van jongeren (3,3 uur per week) ligt iets onder het gemiddelde. Gepensioneerden (5,5 uur) en mensen met een uitkering (6,0 uur) besteden meer dan gemiddeld tijd aan hun onbetaalde werk, en mensen met betaald werk minder dan gemiddeld (2,4 uur).

Figuur 3.3 toont de "productie" van de diverse eerder in figuur 1.5 onderscheiden bevolkingsgroepen. Daaraan is ook toegevoegd een onderscheid naar geloof of levensbeschouwelijke stroming waartoe men zich rekent, zoals dat eerder ook in figuur 1.4 was gemaakt.

Figuur 3.3: Deelnamepercentages en schatting aan onbetaald werk bestede tijd in 2007.

	Informele helpers			Vrijwilligers			Totaal		
	Perc.	Uren p.p. ¹	Totale uren	Perc.	Uren p.p. ¹	Totale uren	Uren p.p. ¹	Totale uren	
Geslacht:									
	man	24%	2,6	84.000	31%	3,4	216.000	3,6	301.000
	vrouw	28%	3,1	160.000	31%	3,2	254.000	3,6	415.000

Leeftijd:	13 tot 25 jaar	16%	2,1	18.000	33%	3,2	87.000	3,2	105.000
	25 tot 45 jaar	23%	2,2	62.000	30%	2,3	122.000	2,5	184.000
	45 tot 65 jaar	33%	3,2	115.000	31%	3,9	189.000	4,2	304.000
	65 t/m 75 jaar	36%	4,2	50.000	32%	4,8	74.000	5,4	124.000
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	15%	2,5	8.000	33%	3,4	36.000	3,5	44.000
	25 tot 45 jaar	21%	2,3	27.000	28%	2,4	50.000	2,6	77.000
	45 tot 65 jaar	29%	2,5	31.000	32%	4,0	94.000	4,0	125.000
	65 t/m 75 jaar	34%	3,8	18.000	35%	4,7	36.000	4,9	55.000
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	17%	1,9	10.000	34%	3,1	50.000	3,1	61.000
	25 tot 45 jaar	24%	2,2	35.000	32%	2,2	72.000	2,5	107.000
	45 tot 65 jaar	36%	3,6	84.000	30%	3,9	95.000	4,3	179.000
	65 t/m 75 jaar	37%	4,6	32.000	29%	4,9	37.000	5,8	70.000
Huishoudensamenstelling:	alleenwonend	27%	3,7	70.000	28%	3,8	101.000	4,4	170.000
	2 volwassenen, geen kinderen	30%	3,0	89.000	29%	3,5	142.000	3,8	231.000
	(echt-)paar met kind(eren)	25%	2,4	67.000	34%	2,7	157.000	2,9	224.000
	één-oudergezin met kind(eren)	23%	2,4	13.000	32%	3,8	45.000	3,7	58.000
	anders	24%	2,5	6.000	40%	4,3	26.000	4,2	31.000
Hoogst voltooide opleiding:	geen/lager onderwijs	18%	3,3	27.000	21%	3,2	40.000	3,7	67.000
	LBO/MAVO	28%	3,7	104.000	27%	4,2	149.000	4,6	253.000
	MBO/HAVO/VWO	26%	2,6	62.000	33%	3,4	156.000	3,5	218.000
	HBO/universitair	30%	2,2	52.000	40%	2,6	125.000	2,7	177.000
Sociaal-economische situatie:	betaald werk	24%	1,8	83.000	31%	2,3	187.000	2,4	271.000
	geen betaald werk	29%	4,1	162.000	33%	4,6	284.000	5,1	446.000
Huishoudensinkomen:	minima	26%	4,0	74.000	29%	4,4	127.000	5,0	200.000
	tussen minimum en modaal	26%	3,2	73.000	28%	3,7	136.000	4,0	208.000
	boven-modaal	28%	2,3	99.000	35%	2,6	209.000	2,8	307.000
Etniciteit:	autochtonen ("Nederlanders")	30%	2,8	171.000	33%	3,2	313.000	3,5	484.000
	westerse allochtonen	25%	2,9	21.000	29%	3,4	42.000	3,6	63.000
	niet-westerse allochtonen	20%	3,3	52.000	28%	3,5	115.000	3,9	168.000
Geloof / levensbesch. stroming:	Christenen	33%	3,0	85.000	41%	3,7	196.000	4,0	280.000
	moslims	19%	3,7	27.000	28%	3,3	54.000	3,8	80.000
	overige religieuzen	29%	4,3	18.000	31%	2,7	17.000	3,7	35.000
	niet-religieuzen	24%	2,6	115.000	27%	3,0	203.000	3,2	319.000
TOTAAL		26%	2,9	245.000	31%	3,3	471.000	3,6	715.000

¹⁾: Aantal uren per persoon per week van wie informele helper resp. vrijwilliger resp. onbetaald werker is.

Leesvoorbeeld: eerste regel: 24% van de mannen doet aan informele hulp. Gemiddeld besteden zij daar 2,6 uur aan. In totaal besteden deze mannen daarmee 84.000 uren daaraan. Voorts is 31% van de mannen vrijwilliger. Deze mannen besteden daaraan gemiddeld 3,4 uur, en met zijn allen 216.000 uren. Tezamen betekent dat 301.000 uren aan onbetaald werk door mannen.

Vergelijking met landelijk

Nederlanders besteedden in 2005 volgens het Tijdsbestedingsonderzoek (TBO) van het SCP gemiddeld 1,8 uur per week aan hulp en vrijwilligerswerk, waarvan 0,8 uur aan vrijwilligerswerk². Het aandeel van de bevolking dat in de vragenlijst van het TBO rapporteerde vrijwilligerswerk te doen, bedroeg toen 32%, wat nagenoeg overeenkomt met de uitkomsten van het onderzoek Culturele veranderingen in Nederland (30% in 2004). Per vrijwilliger is dat dus ongeveer 2,5 uur; minder dan wat in de VTO voor Rotterdam wordt gemeten. In eerder onderzoek van het SCP werd echter juist geconcludeerd dat het aantal uren dat vrijwilligers besteden aan vrijwilligerswerk landelijk méér bedroeg dan volgens de VTO in Rotterdam: al sinds 1990 gemiddeld zo'n 5 uur per week³.

3.2 Regelmaat

Vervolgens is ook gevraagd, hoe regelmatig men de verschillende in de vragenlijst onderscheiden vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband doet. Voor alle duidelijkheid: het betreft hier dus alleen de vrijwilligers; aan mensen die alleen informele hulp zeiden te verrichten is deze vraag niet gesteld. Figuur 3.3 laat zien met welke regelmaat de Rotterdamse vrijwilligers hun vrijwilligerswerk doen⁴.

Ruim veertig procent van de vrijwilligers doet dit werk minder dan eens per maand. Anderzijds is 33% minstens één keer per week bezig.

Figuur 3.3: De regelmaat van het vrijwilligerswerk in 2007.

REGELMAAT	Niet-westerse allocht.	Zonder betaald werk:			Jongeren	Alle vrijwilligers
		uitkering ¹	gepens.	overig		
één of enkele keren per jaar of minder	34%	18%	16%	34%	41%	32%
minder dan eens per maand	8%	7%	6%	8%	7%	9%
ongeveer één keer per maand	14%	6%	13%	12%	12%	13%
enkele keren per maand	11%	4%	18%	13%	14%	13%
ongeveer één keer per week	16%	33%	17%	17%	14%	18%
vaker dan één keer per week	17%	32%	30%	15%	12%	16%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	349	141	251	355	227	1.692

¹): Indicatief; de aantallen zijn eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

Mensen met een uitkering en gepensioneerden doen vaker met een grote regelmaat hun vrijwilligerswerk dan anderen. Jongeren doen hun vrijwilligerswerk vaker sporadisch.

Eerder is deze vraag naar de regelmaat van het vrijwilligerswerk ook in de VTO's van 1997 en 2005 gesteld. Door een ongelukkige vormgeving in de vragenlijst zijn de uitkomsten uit 2005 niet erg betrouwbaar; vergelijking met de uitkomsten uit 1997 suggereert echter dat er wat dit betreft in tien jaar weinig veranderd is. Het aandeel vrijwilligers die slechts sporadisch hun vrijwilligerswerk doen lijkt iets toegenomen, maar was tien jaar eerder ook al groot. Ook in dit opzicht besteedden en besteden dus slechts weinig Rotterdammers écht veel tijd aan hun vrijwilligerswerk.

Figuur 3.4: De regelmaat van het vrijwilligerswerk in 1997, 2005 en 2007.

AANTAL BESTEDE UREN	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
één of enkele keren per jaar of minder	.	27%	.	.	.	} 31% ¹	32%
minder dan eens per maand	.	8%	.	.	.		9%
ongeveer één keer per maand	.	13%	.	.	.	19%	13%
enkele keren per maand	.	17%	.	.	.	17%	13%
ongeveer één keer per week	.	16%	.	.	.	20%	18%
vaker dan één keer per week	.	19%	.	.	.	14%	16%
Totaal	.	100%	.	.	.	100%	100%
RESPONS	.	391	.	.	.	835	1.692

¹): Door een ongelukkige vormgeving in de vragenlijst waren in 2005 respondenten die 'één of enkele keren per jaar of minder' en respondenten die 'minder dan eens per maand' vrijwilligerswerk deden niet te onderscheiden; en zijn wellicht ook andere respondenten hier op het verkeerde been gezet.

3.3 Druk

Nieuw in dit verband waren dit jaar enkele vragen over de invloed die het doen van vrijwilligerswerk heeft of heeft gehad op andere verplichtingen en op de vrije tijd. Op een achttal stellingen kon men antwoorden met 'ja', 'valt / viel wel mee' of 'nee'.

Een groot aantal respondenten heeft deze vragen beantwoord hoewel ze zelf geen vrijwilligerswerk verrichten. Van hen mag worden aangenomen, dat zij dit vroeger wél ooit gedaan hebben, of dit ooit overwogen hebben, of de vragen hebben beantwoord vanuit hun ervaringen als informele helper. Van de respondenten die geen vrijwilliger zijn maar wél aan informele hulp doen, heeft 80% de vragen beantwoord. Van degenen die geen van beide soorten onbetaald werk verrichten is dit 30%. De beantwoording door informele helpers verschilt overigens niet wezenlijk van die door vrijwilligers. Zie voor de achterliggende aantallen respondenten telkens de onderste regel van de tabel.

“Door het doen van vrijwilligerswerk heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben”

Allereerst is in figuur 3.5 te zien of de vrijwilligers denken dat ze door het doen van vrijwilligerswerk hun werk of andere bezigheden minder zorgvuldig doen dan ze gewend zijn.

Figuur 3.5: Vrijwilligerswerk ten koste van verdere zorgvuldigheid in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	7%	5%	6%
valt / viel wel mee	22%	14%	18%
nee	<u>71% +</u>	<u>81% +</u>	<u>76% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>1.976</i>	<i>1.779</i>	<i>3.775</i>

7% van de vrijwilligers zegt zijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig te doen. Bij 22% valt dat wel mee, en 71% zegt hier geen last van te hebben.

Bij de niet-vrijwilligers wordt dit zelfs nog minder vaak een probleem genoemd. Deze uitkomsten zijn dus zeker geen aanwijzing dat er veel vrijwilligers met hun vrijwilligerswerk gestopt zouden zijn omdat hun vrijwilligerswerk ten koste ging van de zorgvuldigheid in werk of andere bezigheden, of dat er veel potentiële vrijwilligers om deze reden niet aan vrijwilligerswerk zouden durven te beginnen.

“Door het doen van vrijwilligerswerk kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe”

Op de zelfde manier laat figuur 3.6 zien of gevonden wordt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat of ging van dingen die men normaal in zijn vrije tijd doet of deed.

15% van de vrijwilligers zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van andere vormen van vrijetijdsbesteding. Bij 29% valt dat wel mee, en 56% zegt hier geen last van te hebben.

Bij de niet-vrijwilligers wordt dit veel minder vaak gevonden.

Figuur 3.6: Vrijwilligerswerk ten koste van de andere vrijetijdsbesteding in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	15%	12%	14%
valt / viel wel mee	29%	17%	23%
nee	<u>56% +</u>	<u>71% +</u>	<u>63% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	1.966	1.780	3.746

“Door het doen van vrijwilligerswerk kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen”

In figuur 3.7 is vervolgens te zien of gevonden wordt dat het vrijwilligerswerk het moeilijker maakt om het huishouden te regelen.

Figuur 3.7: Vrijwilligerswerk ten koste van het regelen van het huishouden in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	11%	9%	10%
valt / viel wel mee	27%	15%	21%
nee	<u>62% +</u>	<u>75% +</u>	<u>68% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	1.954	1.784	3.738

11% van de vrijwilligers zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van het regelen van het huishouden. Bij 27% valt dat wel mee, en 62% zegt hier geen last van te hebben. Ook hier zien de niet-vrijwilligers hier nóg wat minder vaak een probleem.

“Door het doen van vrijwilligerswerk ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen”

Figuur 3.8 laat zien of men door het doen van vrijwilligerswerk in zijn vrije tijd te moe wordt om iets te ondernemen.

Figuur 3.8: Vrijwilligerswerk ten koste van de energie in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	11%	12%	11%
valt / viel wel mee	27%	15%	21%
nee	<u>63% +</u>	<u>72% +</u>	<u>67% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	1.958	1.792	3.750

Bij 11% van de vrijwilligers gaat het vrijwilligerswerk ten koste van de energie om verder nog iets te doen in de vrije tijd. Bij 27% valt dat wel mee, en 63% zegt hier geen last van te hebben. De niet-vrijwilligers zagen of zien hier even vaak een probleem, vinden minder vaak dat dat wel mee viel of zou vallen, en vinden vaker dat dat niet het geval was of zou zijn.

“Door het doen van vrijwilligerswerk ben ik ziek of overspannen (geworden)”

Figuur 3.9 laat zien of men door het doen van vrijwilligerswerk ziek of overspannen is geworden.

Figuur 3.9: Vrijwilligerswerk ten koste van de gezondheid in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	3%	5%	4%
valt / viel wel mee	11%	8%	10%
nee	<u>86% +</u>	<u>87% +</u>	<u>87% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>1.938</i>	<i>1.771</i>	<i>3.709</i>

3% van de vrijwilligers zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat of is gegaan van de gezondheid. Bij 11% valt dat wel mee, en 86% heeft hier geen probleem. De niet-vrijwilligers antwoorden hier iets vaker 'ja': 5%.

“Door het doen van vrijwilligerswerk kom / kwam ik regelmatig tijd tekort”

Figuur 3.10 laat zien of men door het doen van vrijwilligerswerk regelmatig tijd tekort komt of kwam.

Figuur 3.10: Vrijwilligerswerk ten koste van de tijd in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	16%	11%	14%
valt / viel wel mee	25%	15%	21%
nee	<u>59% +</u>	<u>73% +</u>	<u>66% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>1.955</i>	<i>1.775</i>	<i>3.730</i>

16% van de vrijwilligers zegt door het doen van vrijwilligerswerk regelmatig tijd tekort te komen. Bij 25% valt dat wel mee, en 59% zegt dat dit niet het geval is. De niet-vrijwilligers zien hier minder vaak een probleem.

“Door het doen van vrijwilligerswerk heb / had ik financiële problemen”

Figuur 3.11 laat zien of men door het doen van vrijwilligerswerk in financiële problemen is gekomen.

Figuur 3.11: Vrijwilligerswerk ten koste van het geld in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	5%	6%	5%
valt / viel wel mee	11%	9%	10%
nee	<u>84% +</u>	<u>84% +</u>	<u>84% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>1.940</i>	<i>1.775</i>	<i>3.715</i>

5% van de vrijwilligers zegt financiële problemen te hebben door het vrijwilligerswerk. Bij 11% valt dat wel mee, en bij 84% is dat niet het geval.

De niet-vrijwilligers antwoorden nauwelijks anders op deze vraag.

“Ik vind / vond het zwaar om vrijwilligerswerk te doen”

En figuur 3.12 tenslotte laat zien of men het doen van vrijwilligerswerk zwaar vindt of vond.

Figuur 3.12: Vrijwilligerswerk zwaar in 2007.

	Huidige vrijwilligers	Niet-vrijwilligers	Totaal
ja	6%	10%	8%
valt / viel wel mee	21%	14%	18%
nee	<u>73% +</u>	<u>76% +</u>	<u>75% +</u>
	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>1.960</i>	<i>1.789</i>	<i>3.749</i>

Slechts 6% van de vrijwilligers vindt het zwaar om vrijwilligerswerk te doen. 21% vindt dat dat wel meevalt, en 73% vindt het niet zwaar.

Onder de niet-vrijwilligers vindt 10% het zwaar om vrijwilligerswerk te doen.

Samenvattende conclusie

Hoewel iedere vrijwilliger die in de problemen komt door de druk van het vrijwilligerswerk er natuurlijk één te veel is, blijkt uit het vorenstaande dat de belasting van de Rotterdamse vrijwilligers slechts voor weinig vrijwilligers een groot probleem is. Slechts 7% van de vrijwilligers zegt zijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig te doen, slechts 11% zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van het regelen van het huishouden, eveneens slechts 11% zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van de energie om verder nog iets te doen in de vrije tijd, slechts 3% zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat of is gegaan van de gezondheid, slechts 5% zegt financiële problemen te hebben door het vrijwilligerswerk en slechts 6% vindt het zwaar om vrijwilligerswerk te doen. Bij twee aspecten zijn de “scores” iets hoger: 15% van de vrijwilligers zegt dat het vrijwilligerswerk ten koste gaat van andere vormen van vrijetijdsbesteding (en “maar” 56% zegt hier geen last van te hebben), en 16% zegt door het doen van vrijwilligerswerk regelmatig tijd tekort te komen (en “maar” 59% zegt hier geen last van te hebben). Dat zijn echter ook dingen die per definitie onvermijdelijk zijn

omdat je tijd nu eenmaal maar één keer kan besteden, en kan bovendien net zo goed op overenthousiasme als op overbelasting duiden. Dat er op grote schaal “roofbouw” wordt gepleegd op de Rotterdamse vrijwilligers, kan ook hier dan ook niet uit worden geconcludeerd.

Bovendien worden de meeste stellingen door niet-vrijwilligers zelfs nog minder vaak onderschreven. Deze uitkomsten zijn dus geen aanwijzing dat er veel vrijwilligers met hun vrijwilligerswerk wegens dreigende overbelasting gestopt zouden zijn, of dat er veel potentiële vrijwilligers om die reden niet aan vrijwilligerswerk zouden durven te beginnen.

Van de acht stellingen is er door 70% van de vrijwilligers geen enkele onderschreven: zeven van de tien vrijwilligers vinden derhalve dat ieder van de acht genoemde vormen van overbelasting wel meevalt of zelfs niet aan de orde is. 12% van de vrijwilligers heeft één stelling onderschreven, 7% heeft er twee onderschreven en 10% heeft er drie of meer onderschreven.

Noten

1. De voorgelegde urenklassen zijn daarbij, net als in voorgaande jaren, als volgt omgezet in aantallen uren:
 - minder dan een uur per week: 0,5 uur;
 - ongeveer 1 uur per week: 1 uur;
 - ongeveer 2 uur per week: 2 uur;
 - 3-4 uur per week: 3,5 uur;
 - 5-10 uur per week: 7,5 uur;
 - 11-20 uur per week: 15,5 uur;
 - meer dan 20 uur per week: 25 uur.
2. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau: *De sociale staat van Nederland 2007*; Den Haag, september 2007: blz. 201-202.
3. Sociaal en Cultureel Planbureau (K. Breedveld en A. van den Broek): *Trends in de tijd. Een schets van recente ontwikkelingen in tijdsbesteding en tijdsordening*; Den Haag, 2001.
4. Respondenten die geen vrijwilligerswerk maar alleen informele hulp hadden aangekruist zijn hier buiten de berekeningen gehouden.

4. VRAGEN OVER VRIJWILLIGERSWERK

Ook is dit jaar, net als in 2003 en 2005, gevraagd, of men als men vragen heeft over vrijwilligerswerk weet waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning (vraag 53 en 54; zie Bijlage II). 17% van de Rotterdammers antwoordt hierop volmondig 'ja', 20% *denkt* het wel te weten en 63% geeft toe dat niet te weten. Langzaamaan zeggen wat méér Rotterdammers dit wel te weten.

Onder mensen die geen vrijwilligerswerk doen is deze kennis het minst aanwezig, maar ook bij de vrijwilligers zegt de helft niet te weten waar men voor advies en informatie over vrijwilligerswerk terecht zou kunnen. Wel neemt deze kennis onder de vrijwilligers toe.

Figuur 4.1a: Bekendheid waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning met betrekking tot vrijwilligerswerk in 2003, 2005 en 2007.

WEET WAAR TERECHT MET VRAGEN	Doet vrijwilligerswerk			Doet geen vrijwilligerswerk			Totaal		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
ja	21%	24%	28%	9%	10%	11%	13%	14%	17%
ik denk het wel	25%	22%	22%	23%	16%	19%	24%	18%	20%
nee	54%	54%	50%	67%	74%	69%	63%	68%	63%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
<i>RESPONS</i>	<i>546</i>	<i>846</i>	<i>2.095</i>	<i>1.062</i>	<i>1.879</i>	<i>3.747</i>	<i>1.608</i>	<i>2.725</i>	<i>5.842</i>

Figuur 4.1b: Spontaan genoemde informatiebronnen (gepercenteerd op de respondenten die 'ja' of 'ik denk het wel' antwoordden; men mocht er maximaal 3 noemen) in 2003, 2005 en 2007.

WAAR DAN?	Doet vrijwilligerswerk			Doet geen vrijwilligerswerk			Totaal		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
gemeente, deelgemeente	14%	15%	16%	13%	15%	19%	14%	15%	17%
Sociale Dienst, SoZaWe	1%	4%	2%	1%	3%	1%	1%	3%	2%
Centrum voor Werk en Inkomen	1%	2%	1%	3%	1%	1%	2%	1%	1%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	6%	5%	6%	3%	5%	6%	4%	5%	6%
Vrijwilligers Vacaturebank	4%	4%	5%	3%	4%	3%	4%	4%	4%
STAP (stedelijk adviespunt)	2%	3%	4%	1%	1%	2%	2%	2%	3%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	1%	2%	7%	1%	0%	4%	1%	1%	6%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	1%	0%	2%	3%	0%	2%	2%	0%	2%
bij de organisatie zelf	9%	27%	7%	5%	12%	4%	7%	19%	6%
vrijwilligersorganisatie	2%	3%	7%	2%	3%	7%	2%	3%	7%
dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstell.	5%	6%	12%	4%	10%	11%	5%	8%	12%
moskee, kerk	4%	4%	7%	2%	1%	1%	3%	2%	4%
sportvereniging	4%	3%	4%	1%	1%	2%	2%	2%	3%
buurthuis, wijkgebouw	10%	16%	15%	14%	19%	22%	12%	17%	19%
Internet	12%	20%	25%	17%	24%	41%	15%	22%	32%
bibliotheek	5%	2%	3%	4%	3%	3%	4%	3%	3%
wijkblad, krant, weekblad	5%	4%	3%	3%	4%	6%	4%	4%	4%
telefoongids, Gouden Gids	2%	1%	0%	3%	2%	0%	3%	2%	0%
ik vraag het aan anderen	4%	3%	8%	2%	4%	8%	3%	4%	8%
overig	24%	10%	20%	17%	8%	15%	20%	9%	17%
weet niet, geen antwoord	31%	24%	31%	37%	33%	45%	34%	29%	38%
<i>RESPONS</i>	<i>252</i>	<i>389</i>	<i>1.079</i>	<i>347</i>	<i>489</i>	<i>1.170</i>	<i>599</i>	<i>879</i>	<i>2.249</i>

Van de Rotterdammers die dit wél zeggen of denken te weten, blijft 38% echter het antwoord schuldig als vervolgens wordt gevraagd wáár dan, terwijl de rest vooral vaak de weinig specifieke bron 'Internet' noemt. 'Internet' is met 32% veruit het meest gegeven antwoord. Daarna volgen het buurthuis of wijkgebouw, de (deel-)gemeente en organisaties, verenigingen of instellingen zelf. Specifiek op vrijwilligerswerk en de ondersteuning daarvan bedoelde organisaties worden, net als de vorige keren, weinig genoemd: 6% noemt spontaan de OK-bank van het project 'Onbenutte Kwaliteiten', eveneens 6% de SVR (de Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam), 4% de Vrijwilligers Vacaturebank, 3% STAP (het STedelijk Advies- en ondersteuningsPunt vrijwilligerswerk) en 2% de UVV (de Unie van Vrijwilligers).

De brancheorganisatie *inZ*¹ werd door slechts vier respondenten (afgerond: 0%) genoemd.

Overigens moet hier worden opgemerkt, dat deze vraag ruim interpreteerbaar was: "vragen over vrijwilligerswerk" kan immers geïnterpreteerd worden als "specifieke vragen over het werk binnen een concrete organisatie", maar ook als "vragen over de mogelijkheden om ergens vrijwilligerswerk te kunnen gaan doen".

En tenslotte is dit jaar ook gevraagd naar de bekendheid van de brancheorganisatie *inZ* (vraag 55; zie Bijlage II). Slechts 2% van de Rotterdammers zegt, wel eens van deze organisatie te hebben gehoord. Onder de Rotterdammers die zelf vrijwilligerswerk verrichten is dit 3%, en onder de overige Rotterdammers 2%.

Noten

1. De organisatie *inZ* (spreek uit: 'inzet') is een samenwerkingsverband van een aantal Rotterdamse steunorganisaties voor het vrijwilligerswerk, en een ingang voor vrijwilligerswerk in Rotterdam; zowel voor mensen die vrijwilligerswerk zoeken als voor mensen die vrijwilligerswerk doen (uitvoerend, coördinerend en besturend). Zie voor meer informatie hun website <http://www.inz.nl>.

BIJLAGE I: RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

I.1 Respons

De respons op de Vrijtijdsomnibus 2007 (althans het zogeheten basisdeel ervan) bedroeg 40%. Er reageerden 6.654 respondenten uit een steekproef van 16.667. Daarmee is de respons dit jaar weer lager dan twee jaar geleden, toen zij 46% bedroeg. De respons van de VTO van 2007 is vrijwel gelijk aan de respons bij de "gewone" Omnibusenquête is (2007: 41%). De dalende trend in de responsbereidheid is duidelijk. Toch scoort de VTO 2007 hoger dan vergelijkbare in de andere drie grote steden.

Bovenstaande betreft het basisdeel van de steekproef. Daarnaast is de vragenlijst deze keer op verzoek van één van de opdrachtgevers ook toegestuurd aan een steekproef van Rotterdammers in de leeftijd van 75 jaar en ouder. Ook als deze respons wordt meegeteld komt de respons op 40%. Op het laatste moment zijn er nog een kleine 2.000 extra vragenlijsten verstuurd aan een aanvullende steekproef. Dit omdat de aantallen respondenten van sommige groepen Rotterdammers tot op dat moment nog niet zodanig waren dat daar afzonderlijk betrouwbare uitspraken op konden worden gebaseerd. Omdat de mensen in deze extra steekproef slechts ongeveer een week de tijd had om te reageren (de sluitingsdatum van het veldwerk naderde) kennen zij een lage respons van 14% en brengen zij de totale respons naar beneden van 40- naar 37%. De verschillende aantallen en responspercentages zijn in onderstaande tabel op een rijtje gezet.

Figuur I.1: Respons op de VTO 2007.

	Basis	Inclusief 75-plussers	Inclusief extra verzending (zonder 75-plussers)
Steekproef	16.461	17.750	18.439
Respons	6.564	7.097	6.835
Responspercentage	40%	40%	37%

Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die inmiddels niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureaus tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Al met al is een respons zoals hierboven weergegeven nog steeds zeker niet slecht voor schriftelijke enquêtes in een stad als Rotterdam. Het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes in de grote steden met een slechtere en selectievere respons, en overall kampen markt- en opinieonderzoeksbureaus met een dalende responsbereidheid.

I.2 Representativiteit en weging: inleiding

In het vervolg van deze bijlage wordt aan de hand van een aantal persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken

van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Bij nagenoeg alle inhoudelijke analyses van onderzoeksuitkomsten van de VTO worden de 75-plussers buiten beschouwing gelaten (75-plussers zijn in eerdere jaren ook niet meegenomen in de analyses). Ook in deze analyse van de representativiteit worden zij daarom buiten beschouwing gelaten.

Eén van de opdrachtgevers van de VTO heeft verzocht om per deelgemeente uitspraken te kunnen doen over sportdeelname van de bevolking. Omdat in de ene deelgemeente een stuk minder mensen wonen dan in de andere, is besloten om een gestratificeerde steekproef te trekken. Dit houdt in dat een inwoner van een kleine deelgemeente meer kans heeft om een vragenlijst te ontvangen dan een inwoner van een grote deelgemeente.

Daarnaast was er de wens om extra ouderen (55-plussers) in de steekproef op te nemen. Zodoende is de steekproef gestratificeerd naar leeftijdsgroep (tot 55 jaar en daarboven) en naar deelgemeente. Het basisbestand van de VTO vormt daardoor per definitie geen afspiegeling van de Rotterdamse bevolking naar deelgemeente en naar leeftijd. Om toch uitspraken te kunnen doen over de gehele Rotterdamse bevolking, is daarom bij analyses altijd een weging toegepast. Dat betekent dat de 'scheve' verdeling naar deelgemeente en naar leeftijdsgroep in het respondentenbestand met behulp van een weefactor is teruggebracht naar de verdeling zoals die is in de bevolking van Rotterdam. Daardoor vormt het respondentenbestand (gewogen) een goede afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. Sterker nog: het aandeel dat elke leeftijdsgroep per deelgemeente uitmaakt van de totale Rotterdamse bevolking is in het respondentenbestand exact gelijk aan dat aandeel in de bevolking.

Er is nog wel enigszins verschil te zien bij de verdeling naar andere kenmerken, zoals in de verdeling naar geslacht en naar etniciteit. Ook komt de verdeling naar leeftijd in het respondentenbestand niet *perfect* overeen met die in de bevolking. (De stratificatie naar leeftijd die door de weefactor wordt tenietgedaan is immers slechts een tweedeling: onder en boven de 55 jaar). In de volgende paragraaf wordt de representativiteit naar enkele kenmerken besproken.

1.3 Representativiteit naar diverse kenmerken

In de volgende tabel is de verdeling naar geslacht weergegeven van de respondenten van de VTO 2007 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2007. Vrouwen blijken oververtegenwoordigd. Dat vrouwen beter responderen is traditioneel, en kwam ook voor in de vorige VTO.

Figuur 1.2: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar geslacht, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
Man	44	50
Vrouw	56	50
Totaal	100	100

De volgende tabel geeft de verdeling naar leeftijd weer van de respondenten van de VTO 2007 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2008. De jongste groep is iets ondervertegenwoordigd. Dat is overigens in voorgaande edities ook steeds het geval geweest. De groep van 45 t/m 64 jaar is juist licht oververtegenwoordigd. Al met al zijn de verschillen in de beide verdelingen niet erg groot.

Figuur 1.3: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar leeftijd, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
13 t/m 24 jaar	17	19
25 t/m 44 jaar	39	40
45 t/m 64 jaar	34	30
65 t/m 75 jaar	10	10
Totaal	100	100

De volgende tabel geeft de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit weer.

Figuur 1.4: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
Suriname	7	9
Ned. Antillen/Aruba	2	3
Kaapverdië	2	3
Turkije	6	8
Marokko	5	6
overig niet-westers	5	7
<i>Subtotaal niet westers</i>	27	36
autochtoon	63	54
EU (25 landen)	5	6
overig westers	4	5
<i>Subtotaal westers</i>	73	64
Eindtotaal	100	100

Het belangrijkste verschil tussen de verdeling in het respondentenbestand van de VTO en die in de bevolking is de oververtegenwoordiging van autochtonen (dat wil zeggen dat de respondent en diens beide ouders naar eigen zeggen in Nederland zijn geboren). Het subtotaal van niet-westerse Rotterdamers dat ruim een derde van de bevolking uitmaakt is wat mager vertegenwoordigd met ruim

een kwart van de respondenten. Per etnische groep zijn de verschillen steeds slechts één of twee procent. Dat geldt ook voor de beide groepen westerse allochtonen. De verdeling van het respondentenbestand naar etniciteit komt overeen met die in eerdere versies van de VTO.

De volgende tabel geeft de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar over de deelgemeenten van Rotterdam weer. Omdat de gewogen percentages in de enquête exact overeenkomen met de percentages in de bevolking, is tevens de *ongewogen* verdeling in het respondentenbestand weergegeven. Hieruit blijkt duidelijk dat de weging noodzakelijk was om te zorgen dat respondenten die in een kleinere deelgemeente wonen niet onevenredig sterk de uitkomsten op stadsniveau beïnvloeden. Deelgemeente Hoek van Holland illustreert dit het duidelijkst. Andersom geldt dat respondenten in een grote deelgemeente als Prins Alexander zonder weging te licht zouden meetellen in het totaal, maar met weging precies zwaar genoeg.

Figuur 1.5: Verdeling van de respondenten (ongewogen en gewogen) en van de totale bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar deelgemeente, in procenten.

	VTO 2007 <i>ongewogen</i>	VTO 2007 <i>gewogen</i>	Bevolking (13 t/m 75 jaar)
Stadscentrum	7	6	6
Delfshaven	12	12	12
Overschie	7	3	3
Noord	8	9	9
Hillegersberg-Schiebroek	7	6	6
Kralingen-Crooswijk	7	9	9
Prins Alexander	7	15	15
Feijenoord	10	12	12
IJsselmonde	10	10	10
Charlois	11	11	11
Hoogvliet	6	6	6
Hoek van Holland	6	2	2
Pernis	1	1	1
Totaal	100	100	100

I.4 Representativiteit: conclusie

Voor zover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is de respons op de Vrijtijdsomnibus-enquête 2007 voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Dit ondanks het feit dat vrouwen, Rotterdammers boven tussen de 45 en de 65 jaar en autochtonen wat zijn oververtegenwoordigd, en mannen, jongeren tot 25 jaar en niet-westerse allochtonen wat zijn ondervertegenwoordigd.

Voor de selectiviteit van de respons op enquêtes kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat het verhelpen daarvan niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen (letter-

lijk) moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze volgens de gemeentelijke basisadministratie (GBA) wonen. Dit impliceert in een aantal opzichten ook een selectiviteit.

Daarnaast valt niet te vermijden, dat – ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren – een dergelijke vragenlijst voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen is. Dat geldt met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En tenslotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen.

Al met al moet worden geconcludeerd, dat de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 een zekere mate van selectiviteit in zijn respons kent, die grotendeels moeilijk tot niet te voorkomen is en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50% van de autochtonen (inclusief westerse allochtonen) het eens is met een bepaalde stelling, en 25% van de allochtonen uit niet-westerse landen, hiervoor in de enquête voor de totale Rotterdamse bevolking 43% zal worden gemeten, terwijl dit 41% had moeten zijn. In dit voorbeeld hadden de niet-westerse Rotterdammers (die het in mindere mate met de stelling eens zijn) wat zwaarder moeten meetellen en het totaal gemiddelde wat naar beneden moeten brengen. Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de enquête (zie Bijlage III). In zo'n geval is het wellicht interessanter om te weten dat autochtonen en allochtonen zo sterk verschillen, dan te weten hoeveel het totale gemiddelde *precies* bedraagt.

Noten

1. Gegevens over de leeftijdsverdeling in de Rotterdamse bevolking zijn gebaseerd op gegevens per 1 januari 2007, waarbij de leeftijd met 1 jaar is verhoogd. Ook de andere bevolkingskenmerken betreffen 1 januari 2007. Op het moment van schrijven zijn deze gegevens nog niet voorhanden voor de peildatum 1 januari 2008.

BIJLAGE II: DE VRAGEN OVER ONBETAALD WERK

Deze rapportage handelt over de vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp in de Vrijtijds-omnibussenquête 2007 (VTO 2007), die als volgt waren geformuleerd.

Nu volgen enkele vragen over onbetaald werk / vrijwilligerswerk.

Het gaat in de volgende vragen om vrijwillig, onbetaald werk zonder dat daar iets voor terug wordt gedaan. Het kan gaan om vrijwillig werk dat u doet voor een goed doel, voor organisaties en verenigingen of via georganiseerde burenhulp. Als u alleen lid bent van bijvoorbeeld een sportvereniging of van het Rode Kruis en er geen onbetaald werk voor doet, telt het niet mee. Wel telt mee de hulp die u min of meer regelmatig op eigen houtje verleent aan mensen buiten uw eigen huishouding zoals burens, familieleden of kennissen.

- 46. Verricht u wel eens onbetaald werk op eigen houtje (niet binnen een organisatie)?**
(dus hulp aan mensen die zich niet zo goed kunnen redden en die niet tot uw eigen huishouden behoren, zoals burens, kennissen of familieleden)

- ja
 nee → Ga door naar vraag 48

- 47. Zo ja: Wat voor soort werk of hulp is het? Wilt u dat hieronder aankruisen?**

a	Lichamelijke / huishoudelijke hulp
(verzorgen van zieken, boodschappen doen)	☐ ja	☐ nee
b	Geestelijke / psychische hulp
(bezoeken afleggen, therapie, praten met zieken)	☐ ja	☐ nee
c	Informatie en advies	☐ ja	☐ nee
d	Diensten verrichten
(karweitjes in de tuin, meegaan naar instantie)	☐ ja	☐ nee
e	Opvang kinderen	☐ ja	☐ nee
f	Les geven
(taallessen, scholing)	☐ ja	☐ nee
g	Ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	☐ ja	☐ nee
h	Overig werk met / hulp aan andere mensen	☐ ja	☐ nee

- 48. Wilt u hieronder aankruisen voor welke organisaties u onbetaald werk verricht en voor welke niet?**

i	Vrijwilligersorganisatie of instelling speciaal voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten
(georganiseerde burenhulp, hulp via kerk, UVV, Rode Kruis, tafeltje-dek-je, ouderenbus, Zonnebloem, vrijwilligerswerk in ziekenhuis, verpleeg- of verzorgingstehuis, zwakzinnigenzorg, dagverblijf, gezinsverzorging, dienstencentrum, Ziekenomroep)	☐ ja	☐ nee
j	Andere organisaties voor hulp- en dienstverlening	☐ ja	☐ nee

(vrijwillig werk in maatschappelijk werk, JAC, telefonische hulpdienst, MAI, rechtshulp, reclassering, opvangcentrum vrouwen of jongeren)

k	Kinderopvang
(vrijwilligerswerk in peuterspeelzaal, crèche, kinderdagverblijf)	☐	ja	☐	nee
l	Jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk
(vrijwilligerswerk voor jongerencentrum, jeugdvereniging, scouting, NIVON, Nut)	☐	ja	☐	nee
m	Onderwijs
(vrijwilligerswerk op een school, voor taallessen, in oudercommissie)	☐	ja	☐	nee
n	Kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie
(niet: hulpverlening)	☐	ja	☐	nee
o	Politieke organisatie	☐	ja	☐	nee
p	Beroepsorganisatie of belangenorganisatie
(vrijwilligerswerk voor een vakbond, middenstandsvereniging, ouderenbond, buurtcomité, huurdersorganisatie)	☐	ja	☐	nee
q	Vrouwenorganisatie
(vrijwillig werk voor vrouwenvereniging, vrouwencafé, e.d.)	☐	ja	☐	nee
r	Culturele organisatie
(vrijwillig werk voor muziek- en toneelvereniging, museum, e.d.)	☐	ja	☐	nee
s	Sportorganisatie
(vrijwillig werk voor sportvereniging, -bond, sportschool)	☐	ja	☐	nee
t	Actie- of milieugroep
(vrijwillig werk voor een actiegroep, wereldwinkel, milieuorganisatie)	☐	ja	☐	nee
u	Overige organisaties
(vrijwillig werk voor een organisatie die niet eerder genoemd is)	☐	ja	☐	nee

49. Als u meer dan één soort onbetaald werk verricht: aan welke besteedt u dan de meeste tijd? Wilt u hieronder de letter (a tot en met u) invullen van dit onbetaalde werk?

50. Hoeveel uur besteedt u gemiddeld aan al dit onbetaalde werk genoemd bij vraag 47 én 48 tezamen?

- minder dan een uur per week
- ongeveer 1 uur per week
- ongeveer 2 uur per week
- 3-4 uur per week
- 5-10 uur per week
- 11-20 uur per week
- meer dan 20 uur per week

51. Hoe regelmatig doet u deze bij vraag 47 genoemde vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband?

- één of enkele keren per jaar of minder
- minder dan eens per maand
- ongeveer één keer per maand
- enkele keren per maand
- ongeveer één keer per week
- vaker dan één keer per week

52. **Hierna volgen enkele vragen over de invloed die het doen van vrijwilligerswerk heeft of heeft gehad op uw andere verplichtingen en op uw vrije tijd. De antwoordcategorieën die u kunt kiezen zijn: ja, veel wel mee, nee?**

Door het doen van vrijwilligerswerk:

	ja	valt / veel wel mee	nee
a. heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben	☐	☐	☐
b. kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe	☐	☐	☐
c. kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen	☐	☐	☐
d. ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen	☐	☐	☐
e. ben ik ziek of overspannen (geworden)	☐	☐	☐
f. kom / kwam ik regelmatig tijd tekort	☐	☐	☐
g. heb / had ik financiële problemen	☐	☐	☐
h. ik vind / vond het zwaar om vrijwilligerswerk te doen	☐	☐	☐

53. **Als u vragen heeft over vrijwilligerswerk, weet u dan waar u terecht kunt voor advies, informatie of ondersteuning?**

- ja
- ik denk het wel
- nee

➔ **Ga door naar vraag 55**

54. **Zo ja, waar dan? (niet meer dan 3 mogelijkheden noemen)**

1	
2	
3	

55. **Heeft u wel eens gehoord van inZ?**

- ja
- nee

BIJLAGE III: DE RECHTE TELLINGEN

46. Verricht u wel eens onbetaald werk op eigen houtje (niet binnen een organisatie)?

	aantal	percentage
ja	1.807	26%
nee	4.845	71%
geen antwoord	183	3%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

47. Zo ja: Wat voor soort werk of hulp is het? Wilt u dat hieronder aankruisen?

	aantal	percentage
lichamelijke / huishoudelijke hulp	773	11%
geestelijke / psychische hulp	435	6%
informatie en advies	726	11%
diensten verrichten	799	12%
opvang kinderen	503	7%
les geven	135	2%
ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	383	6%
overig werk met / hulp aan andere mensen	761	11%
geen antwoord	246	4%
niet van toepassing	4.845	71%
aantal antwoorden	9.605	141%
aantal respondenten	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

48. Wilt u hieronder aankruisen voor welke organisaties u onbetaald werk verricht en voor welke niet?

	aantal	percentage
vrijwilligersorganisatie of instelling voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten	391	6%
andere organisaties voor hulp- en dienstverlening	146	2%
kinderopvang	159	2%
jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk	220	3%
onderwijs	404	6%
kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie	546	8%
politieke organisatie	115	2%
beroepsorganisatie of belangenorganisatie	197	3%
vrouwenorganisatie	119	2%
culturele organisatie	238	3%
sportorganisatie	592	9%
actie- of milieugroep	138	2%
overige organisaties	525	8%
geen enkele	4.705	69%
aantal antwoorden	8.495	124%
aantal respondenten	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

49. Als u meer dan één soort onbetaald werk verricht: aan welke besteedt u dan de meeste tijd? Wilt u hieronder de letter (a tot en met u) invullen van dit onbetaalde werk?

	aantal	percentage
a) lichamelijke / huishoudelijke hulp	80	1%
b) geestelijke / psychische hulp	34	0%
c) informatie en advies	24	0%
d) diensten verrichten	36	1%
e) opvang kinderen	27	0%
f) les geven	4	0%
g) ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	23	0%
h) overig werk met / hulp aan andere mensen	18	0%
i) vr.'organisatie of instelling speciaal voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten	95	1%
j) andere organisaties voor hulp- en dienstverlening	21	0%
k) kinderopvang	21	0%
l) jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk	43	1%
m) onderwijs	104	2%
n) kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie	87	1%
o) politieke organisatie	30	0%
p) beroepsorganisatie of belangenorganisatie	39	1%
q) vrouwenorganisatie	15	0%
r) culturele organisatie	57	1%
s) sportorganisatie	117	2%
t) actie- of milieugroep	25	0%
u) overige organisaties	121	2%
geen antwoord	844	12%
niet van toepassing: maar één soort	1.063	16%
niet van toepassing: geen soort	3.908	57%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

50. Hoeveel uur besteedt u gemiddeld aan al dit onbetaalde werk genoemd bij vraag 47 én 48 tezamen?

	aantal	percentage
minder dan een uur per week	727	11%
ongeveer 1 uur per week	491	7%
ongeveer 2 uur per week	520	8%
3-4 uur per week	478	7%
5-10 uur per week	351	5%
11-20 uur per week	127	2%
meer dan 20 uur per week	67	1%
geen antwoord	203	3%
niet van toepassing	3.871	57%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

51. Hoe regelmatig doet u deze bij vraag 47 genoemde vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband?

	aantal	percentage
één of enkele keren per jaar of minder	539	8%
minder dan eens per maand	144	2%
ongeveer één keer per maand	225	3%
enkele keren per maand	212	3%
ongeveer één keer per week	299	4%
vaker dan één keer per week	261	4%
geen antwoord	449	7%
niet van toepassing	4.705	69%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52a. Door het doen van vrijwilligerswerk heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben.

	aantal	percentage
ja	225	3%
valt / viel wel mee	682	10%
nee	2.863	42%
geen antwoord	3.065	45%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52b. Door het doen van vrijwilligerswerk kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe.

	aantal	percentage
ja	509	7%
valt / viel wel mee	859	13%
nee	2.378	35%
geen antwoord	3.090	45%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52c. Door het doen van vrijwilligerswerk kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen.

	aantal	percentage
ja	381	6%
valt / viel wel mee	803	12%
nee	2.556	37%
geen antwoord	3.095	45%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52d. Door het doen van vrijwilligerswerk ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen.

	aantal	percentage
ja	431	6%
valt / viel wel mee	793	12%
nee	2.528	37%
geen antwoord	3.083	45%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52e. Door het doen van vrijwilligerswerk ben ik ziek of overspannen (geworden).

	aantal	percentage
ja	136	2%
valt / viel wel mee	361	5%
nee	3.215	47%
geen antwoord	3.123	46%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52f. Door het doen van vrijwilligerswerk kom / kwam ik regelmatig tijd tekort.

	aantal	percentage
ja	507	7%
valt / viel wel mee	770	11%
nee	2.454	36%
geen antwoord	3.103	45%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52g. Door het doen van vrijwilligerswerk heb / had ik financiële problemen.

	aantal	percentage
ja	203	3%
valt / viel wel mee	379	6%
nee	3.135	46%
geen antwoord	3.118	46%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

52h. Ik vind / vond het zwaar om vrijwilligerswerk te doen.

	aantal	percentage
ja	283	4%
valt / viel wel mee	665	10%
nee	2.794	41%
geen antwoord	3.094	45%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

53. Als u vragen heeft over vrijwilligerswerk, weet u dan waar u terecht kunt voor advies, informatie of ondersteuning?

	aantal	percentage
ja	1.007	15%
ik denk het wel	1.194	17%
nee	3.690	54%
geen antwoord	943	14%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

54. Zo ja, waar dan? (niet meer dan 3 mogelijkheden noemen)

	aantal	percentage
gemeente, deelgemeente	236	3%
Sociale Dienst, SoZaWe	22	0%
Centrum voor Werk en Inkomen	12	0%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	80	1%
Vrijwilligers Vacaturebank	54	1%
STAP (Stedelijk Advies- en Ondersteuningspunt Vrijwilligerswerk)	38	1%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	77	1%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	23	0%
bij de organisatie zelf	79	1%
vrijwilligersorganisatie	91	1%
dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstelling	163	2%
moskee, kerk	59	1%
sportvereniging	42	1%
buurthuis / wijkgebouw	253	4%
Internet	439	6%
bibliotheek	35	1%
wijkblad, krant, weekblad	60	1%
telefoongids, Gouden Gids	0	0%
ik vraag het aan anderen	107	2%
overig	236	3%
weet niet, geen antwoord	846	12%
niet van toepassing	4.633	68%
aantal antwoorden	7.586	111%
aantal respondenten	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

55. Heeft u wel eens gehoord van inZ?

	aantal	percentage
ja	142	2%
nee	6.024	88%
geen antwoord	669	10%
totaal	6.835	100%
idem ongewogen	6.837	

BIJLAGE IV: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

IV.1 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages in populaties van verschillende grootte (bijvoorbeeld: de steekproef versus heel Rotterdam) onderling gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (Daarnaast zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons.) Deze mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in statistische betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar hierbij is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.

De 95%-betrouwbaarheidsmarge bij een steekproefpercentage en een steekproefgrootte geeft aan, hoe groot de afwijking van de geschatte waarde met de werkelijke waarde zou kunnen zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is, dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, en steeds een 95%-betrouwbaarheidsmarge zou worden bepaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.

Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50% hebben de grootste onnauwkeurigheid, en hoe verder het percentage van de 50% af zit, hoe kleiner de onnauwkeurigheid¹. Dit betekent in het bijzonder ook, dat bij heel kleine percentages die zijn veroorzaakt door één of twee respondenten nog sprake kan zijn van een toevalstreffer, maar dat dit niet kan worden gezegd als het wat meer respondenten betreft.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50% (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10- of 90%.

Figuur IV.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel-)steekproefomvang van:	is 10% eigenlijk:	is 50% eigenlijk:	is 90% eigenlijk:
50	10% ± 8%	50% ± 14%	90% ± 8%
100	10% ± 6%	50% ± 10%	90% ± 6%
150	10% ± 5%	50% ± 8%	90% ± 5%
200	10% ± 4%	50% ± 7%	90% ± 4%
250	10% ± 4%	50% ± 6%	90% ± 4%
500	10% ± 3%	50% ± 4%	90% ± 3%
6.837 (volledige enquête, ongewogen)	10% ± 1%	50% ± 1%	90% ± 1%

Voorbeeld: als in een steekproef(-deel) van 500 ondervraagden 50% een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 50% ± 4%, ofwel 46- à 54%. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

IV.2 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen dit jaar en vorig jaar) is het mogelijk dat een gemeten verschil slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproef of steekproeven. Het gemeten verschil heet in dat geval niet 'significant'. Voor de bepaling of het verschil tussen twee gemeten percentages groot genoeg is om significant te zijn, bestaan wiskundige technieken: de zogeheten t-toets. Van de uitkomsten van zo'n toets is echter geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar overzicht te geven zoals met betrouwbaarheidsmarges is gedaan in figuur IV.1. Wél kan in het algemeen gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het vorige keer volgens de VTO 50% was en dit jaar 51%. Een stijging van 10- naar 12% daarentegen is wél significant.

Daarmee moge de boodschap zijn, dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1- à 2% niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt.

De lezer hoeft zich over dit soort zaken echter niet druk te maken, want in de tekst van dit rapport is hiermee rekening gehouden: als een verschil niet significant is, is het niet genoemd, en als een verschil genoemd is, is het significant.

IV.3 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproeven, kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn. (Bij een meting over een *deel* van de steekproef - bijvoorbeeld: over alleen de Rotterdamse *mannen* - ligt deze grens hoger.)

Ook hier is in de tekst van dit rapport rekening mee gehouden: als een verschil niet significant is, is het niet genoemd, en als een verschil genoemd is, is het significant.

Noten

1. Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule:
absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge bij p% = $1,96 \times \sqrt{p(100-p)} / \sqrt{(n-1)}$,
waarbij n de omvang van de (deel-) steekproef is.
Een gemeten percentage van 50% in de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 heeft dus een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{6.836} = 1,2\%$. Evenzo heeft een gemeten percentage van 1% een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{6.836} = 0,2\%$.
Bij alleen de 2.982 mannen in de Vrijtijdsomnibusenquête 2007 heeft een gemeten percentage van 50% evenwel een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{2.981} = 1,8\%$, en is bij een gemeten percentage van 1% de marge $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{2.981} = 0,4\%$.

Publicatieoverzicht COS

Titel rapport (uitgave)	jaar
ALGEMEEN	
Kerncijfers Rotterdam 2008	2008
Staat van Rotterdam 2008	2008
Feitenkaart Omnibusenquête 2008	2008
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006
Binnenstadsmonitor 2005	2005
Feitenkaart Rotterdam in Europees perspectief	2004
Staat van de Jeugd	2004
ARBEID EN INKOMEN	
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurniveau 2005	2008
Monitor Lage inkomens Westland. 1e meting (i.s.m. SWA)	2007
De Rotterdamse marktbezoeker 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart De Rotterdamse Kantorenmarkt per 1 januari 2007	2007
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2004	2007
Monitor lage inkomens Delft. 1e meting (i.s.m. SWA)	2006
Inventarisatie bedrijventerreinen regio Rotterdam	2006
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006*	2006
Rotterdamers over werken bij de gemeente 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Feitenkaart Economie en Arbeidsmarkt in Rotterdam	2005
Economische statistiek per deelgemeente	2004
Monitor vraagzijde arbeidsmarkt havengebonden cluster Rijnmond. Een pilot	2004
BEVOLKINGSGROEPEN	
Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005
Minderhedenmonitor 2003. Integratie en inburgering (i.s.m. ISEO)	2004
Stand van zaken Lus di Trafiko-projecten per 1 mei 2004	2004
Sociale integratie en de islam in Rotterdam	2004
Emancipatiemonitor Rotterdam 2004	2004
Feitenkaart Kerncijfers Antillianen in Rotterdam	2004
COMMUNICATIE EN KLANTTEVREDENHEID	
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Rotterdamers over de gemeentelijke dienstverlening 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2006	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Middelland	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Tussendijken	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2004 Spangen	2004
DEMOGRAFIE	
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Bevolkingsprognose Rotterdam 2025	2007
Trendprognose Rotterdam 2020	2006
De bevolkingsontwikkeling van Rotterdam 2003-2004	2004
KUNST EN CULTUUR	
Cultuurparticipatie van Rotterdamers 2005	2006
Klanttevredenheid SKVR	2006
Rotterdamers en de bibliotheek 2005. Resultaten uit de afgelopen Omnibusenquêtes	2005
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2004	2004
LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID	
Monitor hot spots Rotterdam. Vijfde meting (2007)	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdamers 2007	2007
Nulmeting Monitor CO ₂ -uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie september 2007	2007
Rotterdamers over het milieu 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Rotterdamers over sloten, singels en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002-2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Herkenning van radicalisering	2005
Nulmeting Leefbaarheid Opvang Pijnackerstraat Oude Noorden	2005

Publicatieoverzicht COS (vervolg)

Titel rapport (uitgave)	jaar
ONDERWIJS	
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2005-2020	2006
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005
Belangstelling Openbaar Daltononderwijs Papendrecht	2004
POLITIEK EN BESTUUR	
Rotterdamers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdamers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Skyline op ooghoogte	2006
Analyse deelraadsverkiezingen 2006	2006
Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2006	2006
RUIMTELIJKE ORDENING EN VERKEER	
Rotterdamers over het verkeer 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2006	2007
Rotterdamers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade / Schieweg	2006
Rotterdamers over imago-bepalende plekken in de openbare ruimte	2005
SOCIAAL BELEID	
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2007	2007
Sociale Kaart 2004 stadsregio Rotterdam	2004
VRIJETIJDSEBESTEDING	
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2007	2008
Quick scan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd	2006
Rotterdamers in hun vrije tijd 2005. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2005	2006
Recreatief bezoek van Rotterdamers aan Rotterdam. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2005	2006
Relevante trends voor het vrijwilligerswerk in 2020	2006
Rotterdamers in de wintermaanden van 2005	2005
Joffen in Feijenoord	2005
WELZIJN EN VOLKSGEZONDHEID	
Subsidiëring van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2007
WONEN	
Kans van slagen. Monitor Woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2008 kwartaal 1	2008
Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam 2007	2008
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Monitor Woningbouwafspraken Stadsregio Rotterdam 2006	2007
Kansen op de sociale huurmarkt in Schiedam 2005-2006	2007
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2004	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Rotterdamers over herstructurering 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2005	2006
Rotterdamers over de verkoop van huurwoningen 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Evaluatie experiment huisvestingsvergunning	2005
Bewonersonderzoek Nesselande	2005
OVERIG	
Quick scan objectgebonden vergunningen	2007
Evaluatie Flexwerken dS+V	2006
Rapportage Warmtekraachtkoppeling Bergschenhoek	2005
Rotterdamers en computers 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Evaluatie stoelmassage dS+V. Resultaten uit een enquête bij drie dS+V-afdelingen	2004

Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek. Een compleet publicatieoverzicht is te raadplegen op Internet: <http://www.cos.nl>.